

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Mgr. Sylvie Reterová

PODÍL LAICKÉHO PRVKU NA ROZHODOVÁNÍ V TRESTNÍM ŘÍZENÍ

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: doc. JUDr. Tomáš Gřivna, Ph. D.

Katedra: Trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 20. dubna 2011

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 20. dubna 2011

.....

Obsah:

Obsah:	3
Úvod.....	4
1. Laický prvek v trestním řízení – historický exkurz	8
1.1 Počátky porotního soudnictví	8
1.2 Laický prvek v soudnictví poválečného Československa.....	11
1.2.1 Soudce z lidu jako součást právního pořádku.....	12
1.2.2 Koncept jednotného lidového soudnictví	13
1.3 Lidové soudnictví v 60. letech a období normalizace	14
1.3.1 Slábnutí konceptu lidového soudnictví.....	16
1.4 Institut přísedících v porevolučním Československu	17
2. Podíl laického prvku na rozhodování v trestním řízení podle platné právní úpravy ..	20
2.1 Zhodnocení platného právního stavu	21
2.1.1 Kritéria pro výběr a výkon funkce přísedících	22
2.1.2 Vznik funkce a postavení přísedícího	23
2.1.3 Podíl přísedících na soudním rozhodování.....	25
2.2 Opodstatněnost a důležitost přísedících v rámci trestního řízení	28
2.2.1 Možnosti změny fungování institutu přísedících.....	30
2.3 Budoucnost laického prvku v českém soudnictví.....	31
3. Další možné formy účasti laiků na rozhodování v trestním řízení	35
3.1 Pilotní projekt Komise pro podmíněné propuštění vězňů	36
3.1.1 Parolové rady ve vybraných státech – inspirace pro ČR	36
3.1.2 Základní předpoklady pro jednání před Komisí pro podmíněné propuštění .	39
3.1.2 Parolové slyšení	40
3.2 Občanské poradní komise	43
Závěr	46
Seznam zkratk	49
Použitá literatura	50
Seznam příloh	53
Příloha č. 1: Nabídka projektu učiněná odsouzeným pachatelům	54
Příloha č. 2: Nabídka projektu učiněná oběti/osobě pozůstalé po oběti	55
ABSTRAKT	56
ABSTRACT.....	57

Úvod

Předmětem této diplomové práce je problematika existence tzv. laického prvku a jeho účasti na rozhodování ve věcech trestního řízení. Cílem práce je představit a analyzovat jak institut, který se v české justici vyskytuje již od poloviny 19. století, tedy institut tzv. soudců z lidu, tak i institut zamýšlený, v rámci něhož laičtí zástupci posuzují žádosti o podmíněné propouštění odsouzených vězňů. V této souvislosti představím záměr ministerstva spravedlnosti na zavedení občanských poradních komisí, jež by měly v budoucnu o podmíněném propouštění vězňů samy rozhodovat.

Tematicky je práce rozdělena do tří kapitol a pro lepší přehlednost a logickou strukturu textu také do několika podkapitol. V první kapitole nejprve sleduji okolnosti, za kterých se vytvořil institut soudců z lidu, přičemž pozornost věnuji zejména důvodům, které tehdejší zákonodárce vedly k ukotvení tohoto civilního prvku. Postupuji přitom chronologicky od počátku vzniku institutu, tedy od zavedení porotního soudnictví v druhé polovině 19. století, přes období poválečného Československa, kdy se vyvinula koncepce jednotného lidového soudnictví, a následně přes období 60. let 20. století a období tzv. normalizace, kdy koncept lidového soudnictví postupně slábl. Tato kapitola končí obdobím porevolučního Československa a zásadním posunem v úpravě institutu soudců z lidu.

Druhou kapitolu již věnuji současnému stavu, fungování a přínosu přisedících, jež dnes působí v senátech okresních a krajských soudů. Pozornost soustředím nejprve na legislativní úpravu účasti laiků na rozhodování v trestním řízení a poté na opodstatněnost a důležitost jejich podílu na výkonu moci soudní v trestních věcech. V první podkapitole, kde je zhodnocen platný právní stav, se zajímám především o to, na základě jakých kritérií dochází k výběru přisedících a jaké požadavky jsou na ně kladeny. V další části pak analyzuji podíl přisedících na soudním rozhodování a nevynechám ani finanční stránku věci, tedy otázku finančního ohodnocení za výkon funkce přisedících. V rámci druhé podkapitoly se zaměřím na přínos a důležitost přisedících v trestním řízení, zhodnotím pozitivní a negativní aspekty existujícího stavu a v té spojitosti uvažuji o možných změnách konceptu ustavování přisedících. Třetí podkapitola pojednávající o budoucnosti laického prvku v českém soudnictví pak patří záměru ministerstva spravedlnosti, které v čele s Jiřím Pospíšilem navrhuje zrušení

tohoto civilního prvku. Objasním argumenty, o něž se při svých úvahách ministerstvo opírá, a pokusím se učinit závěr, zda je vhodné institut soudců z lidu ponechat či nikoliv. Účelem je také přiblížit názory soudců okresních a krajských soudů, kteří byli v této věci osloveni.

V rámci třetí kapitoly je mým cílem rozebrat dva zcela nové druhy účasti laiků v českém soudnictví – jeden již fungující a druhý, o jehož zavedení se teprve uvažuje. Předmětem závěrečné kapitoly jsou tedy další formy účasti laiků na rozhodování v trestním řízení, odlišné od přísedících. V první části této kapitoly nejprve představím pilotní projekt Komise pro podmíněné propuštění vězňů, který vznikl na základě společné iniciativy a spolupráce Probační a mediační služby, Vězeňské služby a Českého helsinského výboru. Zde se věnuji jednak základním předpokladům jednání před Komisí pro podmíněně propuštěné a jednak jeho průběhu. Ve druhé části pak představím průlomový návrh ministra J. Pospíšila na vznik občanských poradních komisí, které by měly v budoucnu namísto soudců rozhodovat o podmíněném propouštění odsouzených vězňů. Zde se především zamýšlím nad otázkou, zda je taková koncepce v českém prostředí vůbec realizovatelná.

K zodpovězení otázek a k dosažení představených cílů slouží také ověřování dvou hypotéz, které jsem si v práci stanovila. První se vztahuje k možnému (a nutno podotknout, že již očekávanému) zrušení institutu přísedících v senátech okresních soudů, a to jak v občanském soudním řízení, tak v řízení trestním. Související hypotéza zní: *Historické důvody pro začlenění laického prvku do soudního rozhodování byly společenským vývojem překonány a v porovnání se soudci již přísedící netvoří demokratičtější článek soudní soustavy.* Tato hypotéza je ověřována v závěru druhé kapitoly.

Druhá hypotéza se pak týká návrhu ministerstva spravedlnosti na vznik občanských poradních komisí, jež představím v závěru třetí kapitoly. Zde se pozastavím nad jistou nekonceptností záměru, kdy na jedné straně by o závažném zásahu do lidské svobody v podobě ukládání nepodmíněného trestu rozhodoval stát (zcela oprávněně) a na straně druhé by o stejném zásahu (o propuštění) rozhodovaly občanské poradní komise složené ze zástupců veřejnosti. Druhou hypotézu, která zní: *Občanské poradní komise složené ze zástupců z řad veřejnosti jsou s to posuzovat a rozhodovat o podmíněném propouštění odsouzených vězňů,* ověřuji v závěrečné části třetí kapitoly.

Pro potřeby zpracování vymezených oblastí a k ověření vytyčených hypotéz používám při psaní základní metody zkoumání, především metodu deskriptivní, analytickou a komparativní. Pomocí deskripce přibližuji historický vývoj zavádění institutu soudců laiků do českého právního systému a rovněž vybrané aspekty legislativního rámce. Pro vyhodnocování uplatňuji metodu analytickou, kdy s využitím praktických poznatků dokazuji a ověřuji vytyčené cíle a hypotézy. V závěrečné kapitole pak využívám metodu komparace, která na základě zdůraznění podobností a odchylek umožňuje srovnání systémů různých států. Poslední metodou používanou v práci je syntéza, jejímž prostřednictvím sumarizuji výsledky zkoumaných jevů.

Pokud jde o podkladové materiály pro tuto práci, je nutné se zabírat zvlášť literaturou vztahující se k problematice přisedících a zvlášť publikacemi o projektu Komise pro podmíněné propuštění. Pro kapitoly, ve kterých se zabývám tématem porotního soudnictví, soudců laiků a následně problematikou přisedících, nebylo těžké nalézt podkladové materiály a mohla jsem se opřít o dostatečné množství pramenů a literatury. Stěžejním podkladem mi zde byl zejména článek od Daniela Prouzy a Michala Hájka pod názvem *Laický prvek při soudním rozhodování v trestních věcech aneb přisedící ano či ne?*, který se věnuje jak historickému vývoji zapojování laického prvku do českého systému soudnictví, tak platné právní úpravě, jež je rozebrána z několika hledisek. Dále bych vyzdvihla článek Přemysla Lišky publikovaný v časopise Policista pod názvem *Poroty – mýtus a skutečnost podruhé*, kde jsem našla podnětné informace o fungování a pravomoci porotních soudů v Československé republice. Autor v článku používá přesné citace z tehdy platných zákonů, tedy i s původním jazykem, které mi byly důležitým vodítkem pro to, abych si utvořila představu o přístupu k porotnímu soudnictví v tehdejší Československu. Při psaní prvních kapitol bych se také neobešla bez úplného znění zákonů, které jsou dostupné buď na internetových stránkách ministerstva vnitra nebo v systému ASPI. Čerpám zejména ze Sbírky zákonů a nařízení republiky Československé, později Sbírky zákonů republiky Československé, Sbírky zákonů Československé socialistické republiky, Sbírky zákonů České a Slovenské federativní republiky a konečně Sbírky zákonů České republiky. Sekundárním podkladem mi také vyhlášky a instrukce ministerstva spravedlnosti. Opominout nemohu ani důvodovou zprávu k návrhu zákona, kterým se mimo jiné mění trestní řád a zákon o soudech a soudcích a který ruší účast přisedících

v senátech okresních soudů jak v občanském soudním řízení, tak v řízení trestním. Zde jsem našla především praktické informace a poznatky o zkušenostech samotných soudců s tímto institutem.

Na druhou stranu pro závěrečnou kapitolu, kde se věnuji novému prvku účasti laiků na rozhodování ve věcech trestních, tedy pilotnímu projektu Komise pro podmíněné propuštění vězňů, jsem nenalezla dostatečné množství podkladových materiálů. Přestože se projekt uskutečňuje již třetím rokem, publikačně mu autoři (ani samotní realizátoři projektu) nevěnují příliš pozornosti. Poznatky o fungování jsem čerpala převážně z ústní komunikace s jednou z realizátorek projektu dr. Andreou Matouškovou z Probační a mediační služby, která je zároveň autorkou jednoho z mála příspěvků pojednávajícího o tomto projektu. Jedná se o příspěvek s názvem *Komise pro podmíněné propuštění. Možnosti práce s pachatelem a obětí v době rozhodování o podmíněném propuštění odsouzeného na svobodu*, který mi posloužil jako stěžejní zdroj pro závěrečnou kapitolu práce. Nezanedbatelným podkladem byl dále článek od Nadi Adamičkové a Marie Königové *O propouštění vězňů by mohly rozhodovat občanské komise*, jakož i závěrečná zpráva Institutu pro kriminologii a sociální prevenci pod názvem *Institut dohledu u podmíněného propuštění*. K dispozici jsem však měla řadu dalších relevantních materiálů zabývajících se danou problematikou, které uvádím za textem této práce v seznamu zdrojů a literatury.

Na tomto místě bych chtěla poděkovat doc. JUDr. Tomáši Gřivnovi za všechny rady, podněty, připomínky a vstřícný přístup motivující k práci.

1. Laický prvek v trestním řízení – historický exkurz

Laický prvek participující na soudním rozhodování má na našem území dlouhou historickou tradici, neboť první porotní soudy zde fungovaly již za rakouského mocnářství, zejména v druhé polovině 19. století. Přítomnost laiků v rámci soudní soustavy měla pomoci tehdejší neprůhledné a byrokratické justici a stala se tak podstatným demokratizačním prvkem.¹ V souvislosti s trestním řízením se o porotních soudech – tzv. tiskových porotách – začalo hovořit v roce 1848, kdy na základě nařízení ministerské rady z května 1848 bylo porotní soudnictví zavedeno pro rozhodování o tiskových deliktech, konkrétně o vině v trestním řízení proti autorovi/vydavateli tisku. Tento trend souvisel s proklamací tiskové svobody a jiných demokratických svobod v roce 1848.

1.1 Počátky porotního soudnictví

Rok 1848 byl (nejen) z hlediska práva stěžejním rokem. V důsledku politických událostí bylo soudnictví odděleno od správy, došlo k zavedení občanské kontroly nad jeho výkonem a prosadilo se řízení obžalovací.² Tento liberální vývoj se odrazil v trestním řádu z roku 1850, který zakotvil institut porotních soudů, zavedl zásady ústnosti, veřejnosti, volného hodnocení důkazů, zásadu obžalovací, trojinstančnosti a byl také zřízen institut státního zástupce. Po excesu v 50. letech 19. století, kdy v souvislosti s nastolením absolutismu došlo k opětovné obnově inkvizičního procesu, byl v 60. letech režim znovu liberalizován. Rozhodujícím přelomem se v této souvislosti stala prosincová ústava (zákon č. 144/1867 ř. z.), která v člancích 10 a 11 znovu zavedla ústnost a veřejnost soudního řízení, obžalovací proces a instituci porotních soudů pro zločiny a tiskové přečiny.

¹ PROUZA, Daniel; HÁJEK, Michal. Laický prvek při soudním rozhodování v trestních věcech aneb přisedící ano či ne? *Trestněprávní revue*. 2010, 9, 7, s. 201-208.

² Do té doby probíhalo v bývalém Rakousko-Uhersku inkviziční řízení, při kterém nebyly žádné procesní strany a v osobě soudce z povolání byly soustředěny funkce dnešního soudce, žalobce i obhájce. LIŠKA, Přemysl. POROTY – mýtus a skutečnost podruhé. *Policista*. 2002, 10. Dostupný také z WWW: <<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/casopisy/policista/2002/10/poroty2.html>>.

Vyvrcholením liberalizačních snah pak bylo vydání nového trestního řádu č. 119/1873 ř. z.,³ který se na některých místech až doslovně vrací k zásadám procesního řádu z roku 1850. Lze také říci, že od roku 1873 se již poroty začaly pravidelně a v plném rozsahu podílet na výkonu soudní moci. V počátcích však porotní soudnictví vykazovalo řadu nedostatků. Bylo ho možné omezovat vyhlášením výjimečného stavu (zákon č. 66/1869 ř. z.) a z role porotců byli vyloučeni dělníci a ženy. Způsobilost stát se porotcem byla navíc podmíněna inteligencí a vlastnictvím podle daňového systému, čímž se porotnictví stávalo záležitostí pouze majetných tříd.⁴

Tyto omezující předpoklady byly překonány v období první Československé republiky, konkrétně zákonem z 23. května 1919 (č. 278/1919 Sb. z. a nař.) o sestavování seznamů porotců. Podle tohoto právního předpisu bylo porotcování pro vybraného občana (o výběru viz níže) povinností, přičemž do úřadu již byli povoláváni muži i ženy. Výsada pohlaví podle ustanovení ústavní listiny se totiž neuznávala. Pokud jde o podmínky stanovené zákonem, porotcem se mohl stát občan, který dovršil 35. rok, uměl číst a psát, měl domovské právo v některé obci Československé republiky a bydlel v obci pobytu alespoň jeden rok. Při naplnění těchto podmínek musel občan zasednout v porotě za každých okolností a s veškerou nestranností a pečlivostí. Při posuzování schopností být porotcem se vždy také přihlíželo k mravní způsobilosti každého jednotlivce.

Věcně poroty rozhodovaly o zločinech spáchaných obsahem spisu tištěného, dále o některých zločinech a přečinech politických jako rušení veřejného pokoje, pozdvižení, vzbouření, veřejné násilí, a dále o zločinech těžkých, například falšování veřejných úvěrních papírů a mincí, vraždě, loupeži, žhářství, zlomyslném poškození cizího majetku za zvláště nebezpečných okolností, krádeži vloupáním, násilném smilstvu, zprznění, smilstvu proti přírodě, vyhnání plodu, a dále krádeži, podvodu a zpronevěře, pokud na ně zákon ukládal trest žaláře přes pět let.

Porotní sezení se konala v sídle krajského soudu každý třetí nebo každý druhý měsíc v roce a funkce porotce byla čestná. Porotci měli přitom nárok na náhradu cestovného, nocležné a stravu a ti, kteří výkonem funkce přišli o zisk, dostávali za každý den přiměřenou náhradu. Pokud jde o složení porotního soudu, sestával se ze tří

³ Autorem tohoto trestního řádu byl Dr. Julius Glaser.

⁴ MALÝ, Karel a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 2. upravené vydání. Praha : Linde, 1999. s. 221-222.

soudců, z nichž jeden byl předsedou, dále ze zapisovatele a 12 porotců. Řízení před porotními soudy bylo složitější než při procesech senátních: porota rozhodovala o vině, senát pak vyměřoval trest a rozhodoval o průběhu soudního řízení. Tedy otázka viny či nevinu zůstávala vyhrazena porotě – lidu. Otázka právního posouzení stupně viny pak byla v kompetenci soudců z povolání, kteří byli znalí práva. „Zdánlivě vzniká zde jaksi ideální vykonávání trestní pravomoci, neboť porota má být svědomím rozsudku, soud pak jeho věděním.“⁵

Výběr porotců byl poměrně složitý. Podle zákona č. 278/1919 Sb. z. a nař., připravovaly základní seznamy všech osob způsobilých být porotcem obecní komise, které doporučovaly osoby, jež pokládaly „pro jejich poctivost, povahu a rozumné smýšlení za zvláště schopné pro vykonávání úřadu porotce“. Tato doporučení byla předkládána okresnímu úřadu, který je prověřil a předal krajskému soudu. Předseda krajského soudu poté jmenoval komisi složenou ze soudců a občanských důvěrníků, jež sestavovala seznam z „nejzpůsobilejších osob“.⁶ Právě z nich byli porotci po celý rok vybíráni. Lavice porotců se pro každý jednotlivý případ sestavovala v neveřejném sezení soudu tak, že předseda porotního soudu četl jména 36 porotců (vylosovaných předsedou krajského soudu před zahájením tzv. porotního období) a obžalovaný (obhájce) i státní zástupce měli právo některé porotce odmítnout, v zásadě bez udání důvodů. Vedle toho mohli být konkrétní porotci vyloučeni pro podjatost, například z důvodu příbuzenského vztahu k obžalovanému nebo z důvodu jiného vlastního zájmu na procesu.⁷

Je zřejmé, že v prvorepublikovém Československu byl poměrně dobře propracovaný a legislativně důkladně upravený systém porotního soudnictví. Politické smýšlení tehdejších vrcholných představitelů státu ovšem koncepci porot neprosazovalo a vládními nařízeními č. 301/1919 Sb. z. a n. a později č. 697/1920 Sb. z. a n. byla porotní činnost přerušena. Přestože 10. dubna 1921 bylo vydáno vládní nařízení, které mělo poroty opětovně obnovit (č. 121/1921 Sb. n. a z.), k jeho provedení již nedošlo a Československo tak porotní systém na 26 let zavrhlo.⁸

⁵ LIŠKA, cit. 2.

⁶ Seznam ještě podléhal přezkoumání vrchním soudem a zemským úřadem.

⁷ LIŠKA, cit. 2.

⁸ PROUZA; HÁJEK, cit. 1, s. 201.

1.2 Laický prvek v soudnictví poválečného Československa

V poválečném Československu byla přítomnost laického prvku v trestním řízení promítnuta v zákoně č. 232/1946 Sb., o porotních soudech. Porotní soudy měly pravomoc v závažných trestních věcech, skládaly se z tříčlenného soudního sboru a dvanáctičlenné poroty, přičemž porotci byli losováni ze seznamů oprávněných voličů. Ze seznamu byly vymazány osoby nezpůsobilé pro výkon funkce porotce, což podrobně upravoval zákon. Zajímavostí také bylo, že činnost porotních soudů mohla být pozastavena až na jeden rok, a to v případě, že nastaly události, kvůli kterým by mohly poroty rozhodovat nikoliv nestranně. Pokud jde o náhrady porotcům, náležela jim náhrada hotových výloh a náhrada skutečně ušlého výdělku.⁹

Podstatným, a od anglosaských porotních systémů odlišujícím znakem bylo, že členové poroty mohli (pokud jim předseda senátu udělil slovo) pokládat vyslychanému otázky. Porota měla dokonce právo navrhnout, aby se provedly určité důkazy či objasnily určité skutečnosti. Za tím účelem mohl každý porotce kdykoliv žádat o přerušování jednání, aby se porota mohla poradit a usnést o návrhu, který měl být učiněn, popřípadě nahlédnout do spisů. Zcela zásadní byla ovšem skutečnost, že porotci spolurozhodovali i o otázce právní. Na konci hlavního líčení jim bylo umožněno zodpovídat dotazy soudců týkající se jednak otázky viny či nevinu a jednak i právní kvalifikace trestného činu. V případě, že výsledky přelíčení naznačovaly odchýlené právní posouzení než bylo uvedené v žalobě, byla právní kvalifikace právě na porotě. Porota také posuzovala možnost zániku trestnosti činu a otázky související s polehčujícími a přitěžujícími okolnostmi. I konečné právní rozhodnutí bylo vytvářeno kooperací soudců a poroty po její závěrečné poradě. Porada probíhala za přítomnosti porotců, předsedy senátu a zapisovatele, přičemž porotci nesměli opustit poradní síň, dokud neučinili svůj výrok. Zakazoval se jim styk s jinými osobami a bez povolení předsedy nesměl do poradní síně nikdo vstupovat. Po skončení porady opustil předseda a zapisovatel poradní síň a porotci poté hlasovali zvlášť o každé jednotlivé otázce. Hlasování bylo povinné pro všechny členy poroty, probíhalo tajně a nesměl při něm být pod zmatečností nikdo jiný přítomen. Konečný výrok poroty pak podepsal vrchní porotce a porota se mohla vrátit do soudní síně, kde po vyzvání předsedy senátu

⁹ PROUZA; HÁJEK, cit. 1, s. 201.

oznámila za nepřítomnosti obžalovaného svůj výrok. Výrok poroty poté převzal předseda senátu a celý soudní sbor se odebral k poradě, aby výrok prozkoumal.

Soudní sbor měl v podstatě dvě možnosti, jak s výrokem poroty naložit. V případě, že shledal výrok nejasným, neúplným či odporujícím sám sobě, věc se vracela porotě k opravě. Trvala-li i přesto porota na svém původním výroku, rozhodl soudní sbor, že se věc odkazuje k projednání před jinou porotou v příštím porotním období. Takové rozhodnutí mohl soudní sbor učinit i v případě, kdy se soudci jednomyslně shodli, že se porota zmýlila. Pokud však soudní sbor neshledal ve výroku poroty žádné vady, popřípadě byly následným výrokem poroty opraveny, oznámil se konečný výrok obžalovanému. Nebyl-li obžalovaný výrokem poroty uznán vinným, vynesl soudní sbor osvobozující rozsudek. V opačném případě následovalo sezení soudního sboru a všech porotců, kde bez přítomnosti jiných osob (s výjimkou zapisovatele) každý porotce a každý soudce vyslovoval svůj názor na druh a výši trestu. Po skončení sezení si pak porotci tajnou volbou zvolili tři své zástupce a až ti se společně se soudním sborem účastnili konečného hlasování o rozsudku. Rozsudek se pak vynášel ihned po skončeném jednání. Za zmínku stojí také fakt, že při vynesení rozsudku náležela vybraným třem porotcům práva členů soudního sboru.¹⁰

1.2.1 Soudce z lidu jako součást právního pořádku

Zásadní zlom v otázce podílu laického prvku na rozhodování v trestním řízení představovala Ústava ze dne 9. května 1948 publikovaná pod číslem 150/1948 Sb., prostřednictvím které se součástí československého právního řádu stal pojem „soudce z lidu“. V Ústavě z roku 1948 bylo zakotveno, že se soudní senáty skládají zásadně ze soudců z povolání a soudců z lidu (§ 140), přičemž čl. 11 Ústavy stanovoval, že soudci z lidu a soudci z povolání jsou si při rozhodování rovni. Ustanovení upravující způsobilost a podmínky pro nabytí funkce pak odkazovaly na zvláštní právní předpis, kterým se stal zákon č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví, který zároveň zrušil dřívější zákon o porotních soudech. Na základě tohoto zákona byli soudci z lidu jako přísedící trvalou součástí občanskoprávních i trestních řízení, a to ve všech úrovních

¹⁰ PROUZA; HÁJEK, cit. 1, s. 201.

soudní soustavy, tedy včetně soudu Nejvyššího. Ve všech případech byla také zajištěna převaha laického prvku nad profesionálním.¹¹

Zákon o zlidovění soudnictví pojímal funkci soudce z lidu opět jako občanskou povinnost, které se nelze bez vážných důvodů zprostit. Občany povolával buď okresní národní výbor (pro okresní soud), krajský národní výbor (pro krajský soud) nebo vláda (pro Nejvyšší soud), přičemž funkční období trvalo dva roky. Povolán však mohl být pouze bezúhonný československý občan ve věku od 30 do 60 let, který – a to bylo významné – byl státně spolehlivý a oddaný myšlence lidově demokratického zřízení. Koncepce lidového soudnictví tak měla značně utilitární ráz. Soudci z lidu měli především dbát na to, aby zákony byly vykládány v duchu květnové Ústavy, tedy v zájmu nově nastupujícího komunistického režimu. Tím se zároveň ustoupilo od modelu předválečného porotního systému, který vycházel z tradičních principů, podle kterých laičtí zástupci (porotci) rozhodují o vině, zatímco soudce rozhoduje o trestu a o průběhu soudního řízení. Soudce z lidu byl také povinen vykonávat svou funkci svědomitě a měl se vystříhávat všeho, co by mohlo snížit důvěru či vážnost soudcovského povolání. Zákon dále zakotvoval povinnost mlčenlivosti a zákaz projevovat názor o projednávaných věcech. Při porušení těchto povinností, popřípadě při odpadnutí podmínky nutné pro výkon funkce, byl soudce z lidu odvolán, přičemž odvolání náleželo orgánu, který jej povolal. Beze změny zůstalo právo soudce z lidu na náhradu hotových vydání spojených s výkonem funkce a náhradu ušlé mzdy.

1.2.2 Koncept jednotného lidového soudnictví

O dalším rozšíření působnosti soudců-laiků se zasloužil nový trestní řád z roku 1950 (zákon č. 87/1950 Sb., o trestním řízení soudním), který zavedl soudce z lidu i do vojenských soudů.¹² Stěžejní právní normou v této oblasti se však o dva roky později stal ústavní zákon č. 64/1952 Sb., o soudech a prokuratuře, který položil základy jednotnému lidovému soudnictví. Namísto původních okresních soudů totiž zakotvil tzv. soudy lidové. Soudci z lidu byli voleni a měli stejná procesní práva jako soudci profesionálové. Na tuto právní normu navázal zákon č. 66/1952 Sb., o organizaci

¹¹ PROUZA; HÁJEK, cit. 1, s. 201.

¹² Postavení a funkce soudců z lidu u vojenských soudů se lišila v podmínkách ustavování do funkce a v jednoletém funkčním období.

soudů, který konkretizoval zmíněné lidové soudy a pokračoval v myšlence zlidovění soudnictví. Až na výjimky rozhodovaly soudy v senátech složených ze soudce jako předsedy a dvou soudců z lidu, přičemž toto složení odpovídalo jak pro trestní, tak pro občanskoprávní agendu. Podmínkou pro výkon funkce soudce z lidu byla samozřejmě opět státní spolehlivost, oddanost myšlence lidově demokratického zřízení a věrnost zásadám socialistické zákonnosti a zájmům pracujícího lidu. Propracovanější byla ustanovení o náhradách za výkon funkce. Soudcům z lidu příslušela zejména náhrada za mzdu, náhrada za ušlý výdělek a náhrada cestovních výdajů.

Podmínky pro ustanovení do funkce, zánik funkce a předpoklady pro výkon funkce soudce pak podrobně upravoval zákon č. 36/1957 Sb., o volbách soudců a soudců z lidu lidových a krajských soudů a o úpravě některých jejich poměrů. Podle tohoto zákona byli soudci z lidu voleni funkcionáři, funkční období činilo stejně jako v případě soudců tři roky a věková hranice byla stanovena na 23 let. Pokud jde o počty soudců z lidu, zákon stanovoval, že pro každý senát jich bylo třeba zvolit 50 až 60. Počet soudců z lidu pro krajský soud pak určoval předseda krajského soudu. Ustanovení o možnosti zbavení a ztráty funkce se nelišily od předchozího zákonného zakotvení, přičemž soudce odvolával ten národní výbor, který je zvolil. Podle zákona příslušel soudcům z lidu funkční plat odstupňovaný podle rozsahu, odpovědnosti a významu funkce a platily pro ně předpisy závazné pro zaměstnance státního aparátu – zejména pokud šlo o nemocenské pojištění, důchodové zabezpečení, nárok na dovolenou, pracovní dobu, nepřítomnost v práci a podobně. Zvoleným soudcům z lidu se zároveň zachovával jejich pracovní poměr, v němž měly po dobu výkonu funkce neplacené pracovní volno. Zákon č. 36/1957 Sb. také zavedl pro soudce z lidu určitou formu imunity vůči trestnímu stíhání, a to za trestné činy a přestupky spáchané v souvislosti s výkonem jejich funkce. Trestní stíhání totiž mohlo být zahájeno pouze se souhlasem generálního prokurátora.

1.3 Lidové soudnictví v 60. letech a období normalizace

Trestní soudnictví v Československé socialistické republice lze již bez nadsázky označit jako „lidové“. Podíl laického prvku na rozhodování v trestním řízení zde dosáhl svého maxima, a to zejména prostřednictvím účasti soudců-laiků v tzv. místních

lidových soudech. Ty měly přispět k upevňování socialistické zákonnosti, zajišťování společenského pořádku a pravidel socialistického soužití. Laicizace soudnictví tím byla dovedena takřka k dokonalosti.¹³

K prohloubení konceptu lidového trestního soudnictví nejprve přispěla Ústava Československé socialistické republiky z roku 1960, publikovaná pod č. 100/1960 Sb. Ta ve svém čl. 98 zakotvila, že soudnictví vykonávají volené a nezávislé lidové soudy, kterými byly soudy okresní, krajské, vojenské, Nejvyšší soud a již zmíněné místní lidové soudy. Lidová participace tak byla utužována na všech úrovních soudní soustavy. Zároveň byl prohlouben utilitární ráz koncepce, když lidové soudy měly chránit socialistický stát a zájmy pracujícího lidu. Čl. 97 odst. 2 doslova stanovil: „*Soudy a prokuratura celou svou činností vychovávají občany k oddanosti vlasti a věci socialismu, k zachování zákonů a pravidel socialistického soužití i k čestnému plnění povinností ke státu a společnosti.*“ Netřeba zdůrazňovat, že princip rovnosti soudců z povolání a soudců z lidu zůstal zachován.

Pokud jde o samotné místní lidové soudy, ty byly upraveny zvláštním zákonem č. 38/1961 Sb., o místních lidových soudech a byly pojímány jako důležitá součást opatření směřujících ke zvyšování aktivní účasti pracujících na výkonu soudnictví. Podle § 1 odst. 2 zákona měly celou svou činností vychovávat občany „*k důslednému dodržování socialistického právního řádu, k socialistickému poměru k práci, k ochraně socialistického vlastnictví, k ochraně osobnosti a práv občanů a k nesmiřitelnému postoji vůči jakémukoli jednání, které působí škody společnosti a je neslučitelné s povinnostmi občana socialistického státu.*“ Místní lidové soudy působily jako orgány pracujících v obcích a na pracovištích a projednávaly méně závažné případy porušování socialistické zákonnosti narušující zejména společenský pořádek a „soudružské“ soužití občanů, dále drobné majetkové spory a dokonce i méně závažné trestné činy, jestliže jim byly postoupeny prokurátorem nebo soudcem. Soudy jednaly v tříčlenném senátu, vznikaly buď při obcích nebo průmyslových závodech a spolupracovaly se všemi orgány a organizacemi, které pečovaly o výchovu občanů k dodržování socialistického právního řádu.

O ustavení místního lidového soudu rozhodoval okresní národní výbor, který také stanovoval počet členů tohoto soudu. Samotní soudci pak byli voleni na dva roky, a

¹³ PROUZA; HÁJEK, cit. 1, s. 202.

to veřejným hlasováním na shromážděních občanů na návrh místního národního výboru nebo základní organizace Revolučního odborového hnutí. Právo volit měli občané, kteří dovršili 18. rok věku, a zvolen byl ten, který získal nadpoloviční většinu hlasů přítomných občanů. Místním lidovým soudcem se podle zákona mohl stát občan, který dovršil 21. rok věku, požíval mezi lidmi všeobecné vážnosti a důvěry a byl ostatním občanům příkladem v práci, ve veřejné činnosti i v osobním životě. Způsobu zvolení a výkonu funkce pak odpovídal i princip odpovědnosti soudců, kteří byli ze své činnosti odpovědní „pracujícímu lidu“. Při ztrátě důvěry pracujícího lidu, popřípadě při neplnění soudcovských povinností, proto mohl být místní lidový soudce odvolán, a to obdobným způsobem jako byl zvolen.

Místní lidový soud projednával všechny věci zásadně v přítomnosti účastníků a zpravidla tak, aby rozhodl do 30 dnů od podání návrhu. K rozhodnutí postačovala většina hlasů členů senátu a vyhlášení probíhalo veřejně. Proti rozhodnutí místního lidového soudu bylo možné se odvolat, přičemž odvolací instancí byly soudy okresní (podrobnosti stanovoval zákon č. 38/1961 Sb.). Je třeba také zdůraznit, že přestože soudní rozhodnutí činili v podstatě sousedé či kolegové z práce, místní lidové soudy byly klasickým článkem tehdejší jednotné soustavy soudnictví, a jejich rozhodnutí proto byla soudně vykonatelná a tedy i podložená možností státněmocenského donucení.

1.3.1 Slábnutí konceptu lidového soudnictví

Institut lidového soudnictví završený existencí a fungováním místních lidových soudů však postupem času slábl a ustupoval do nejnižších příček soudní hierarchie. Stalo se tak v důsledku několika legislativních změn, z nichž tou první bylo vydání nového zákona o organizaci soudů (zákon č. 62/1961 Sb.). Zákon provedl drobné změny požadavků na soudce laiky, kdy mimo jiné snížil potřebný věk pro výkon funkce na 21 let, a změnil složení některých senátů, zejména senátu Nejvyššího soudu, kde došlo k posílení profesionálního prvku. Významný je také fakt, že zákon již nepoužíval označení soudce z lidu, nýbrž hovořil o „soudcích, kteří svou funkci vykonávají vedle svého zaměstnání“, tedy o „přisedících“. Rovnost soudců a soudců přisedících nicméně zůstala zachována. Druhým zákonem oslabujícím koncepci lidového soudnictví se stal zákon č. 36/1964 Sb., o organizaci soudů a o volbách soudců, který přinesl změny složení krajských soudů ve prospěch profesionálního prvku v druhoinstančním řízení.

Podstatná změna souvisela dále s přijetím ústavního zákona č. 155/1969 Sb., kterým se mění a doplňuje hlava osmá Ústavy. Tento právní předpis již neznal místní lidové soudy¹⁴ a došlo též k rozlišení volebního období soudců z povolání – ti byli voleni na deset let, a přisedících – voleni na čtyři roky (čl. 101 odst. 4).¹⁵ Po ústavní změně byla přijata i speciální právní úprava v podobě nového zákona č. 19/1970 Sb., o organizaci soudů a o volbách soudců. V důsledku normalizačních změn se do československého právního řádu sice vrátil pojem „soudce z lidu“, nicméně pokračujícímu oslabování lidového soudnictví se režim nevyhnul. Nově se uplatnil požadavek dobrovolnosti výkonu funkce a co je zásadní, u nejvyšších soudů republik laický prvek zcela a definitivně vymizel.¹⁶ Průlomovou změnou také bylo, že na úrovni okresních a vojenských obvodových soudů zákon umožnil rozhodování samosoudcem. Samosoudcem přitom mohl být jen soudce z povolání (§ 5 zákona č. 19/1970 Sb.).

1.4 Institut přisedících v porevolučním Československu

Období po roce 1989 se samozřejmě nejen v právní oblasti vyznačovalo odklonem od předchozího režimu a ve sféře soudnictví navázáním na prvorepublikovou tradici. V prvé řadě se zásadně změnilo paradigma soudcovského rozhodování, kdy se na rozdíl od „socialistického právního vědomí“ rozhoduje již na základě „nejlepšího vědomí a svědomí“. Změnila se také terminologie. Namísto pojmu soudce z lidu bylo uzákoněno označení přisedící, které zůstalo až do současné doby. Základními normami byly v tomto směru zákon č. 335/1991 Sb., o soudech a soudcích a zákon č. 436/1991 Sb., o některých opatřeních v soudnictví, o volbách přisedících, jejich zproštění a odvolání z funkce a o státní správě soudů České republiky, který podrobně upravoval volbu přisedících.

Poněkud kontroverzní se nicméně v porevolučních souvislostech jevílo rozhodnutí zákonodárce, který ve jménu kontinuity ponechal ve svých funkcích stávající soudce z lidu, kteří nejenže slibovali věrnost dřívějšímu socialistickému

¹⁴ Institut místních lidových soudů byl zrušen již zákonem č. 150/1969 Sb., o přečinech, a to bez náhrady.

¹⁵ Tento právní předpis také zakotvil, v návaznosti na přijetí ústavního zákona č. 143/1968 Sb., o československé federaci, zcela nové nejvyšší soudy pro jednotlivé republiky a samotnou federaci. PROUZA; HÁJEK, cit. 1, s. 202.

¹⁶ V souvislosti s prosazením dobrovolnosti funkce měli soudci z lidu nárok na paušální náhradu za výkon funkce ve výši 15 Kč denně. PROUZA; HÁJEK, cit. 1, s. 203.

režimu, ale navíc již nemuseli skládat slib v novém znění.¹⁷ Pokud však měla být ponechána přítomnost laiků v trestním řízení, což bylo cílem zákonodárce, lze tento krok odůvodnit potřebou zachování funkčnosti celého soudního systému. Koncepce kontinuity v otázce účasti laiků na soudním rozhodování je patrná také v rámci vojenského soudnictví. Se zrušením vojenských soudů k 1. lednu 1994 ovšem tradice v této specifické soudní oblasti skončila a již nebyla obnovena.¹⁸

Podle zákona č. 335/1991 Sb. působili přísedící při okresních, krajských a (do jejich zrušení) vojenských soudech, přičemž funkční období zůstalo čtyřleté. Změnilo se však volební období soudců (tedy soudců z povolání), kteří byli nově ustavováni bez časového omezení. Pro úplnost je třeba uvést, že přísedící vojenských soudů byli voleni na dobu, po kterou vykonávali vojenskou činnou službu nebo byli příslušníky ozbrojených sborů, nejdéle však na dobu čtyř let. Zachována zůstala také rovnost při rozhodování mezi soudci a přísedícími. Jak již bylo řečeno, na rozdíl od předchozích socialistických paradigmat, byli přísedící vázáni jedině zákonem, při výkonu své funkce měli být nezávislí a rozhodovat nestranně, spravedlivě a pouze na základě skutečností zjištěných v souladu se zákonem. Nově byla také upravena neslučitelnost funkcí jakožto projev demokratické koncepce dělby moci. Zákon stanovoval, že funkce soudce a přísedícího není slučitelná s funkcí poslance zákonodárského orgánu nebo orgánu místní samosprávy a s funkcí ve veřejné správě.

Pokud jde o předpoklady pro výkon funkce, zákon určoval, že přísedícím se mohl stát občan starší 25 let, který je způsobilý k právním úkonům, bezúhonný a zároveň splňuje požadavek, podle kterého jeho zkušenosti a morální vlastnosti dávají záruku, že bude soudcovskou funkci zastávat řádně. Přísedící vojenského soudu navíc museli vedle obecných požadavků vykonávat činnou službu nebo být příslušníkem ozbrojeného sboru. Z hlediska složení soudů a jejich senátů, zákon stanovoval, že senáty okresních soudů sestávaly ze soudce a dvou přísedících a senáty krajských soudů ze dvou soudců a tří přísedících, jestliže rozhodovaly jako soudy prvního stupně v trestních věcech, a z předsedy a dvou soudců v ostatních případech. Je tedy zřejmé, že přísedící se podíleli na soudním rozhodování pouze v rámci prvoinstančního řízení.

¹⁷ Podle zákona č. 335/1991 Sb. tento nový slib zněl: „Slibuji na svou čest a svědomí, že se budu řídit zákony, budu je vykládat podle svého nejlepšího svědomí a vědomí a v souladu s nimi budu rozhodovat nezávisle, nestranně a spravedlivě.“ Odmítnutí složení slibu má přitom za následek ztrátu funkce.“

¹⁸ PROUZA; HÁJEK, cit. 1, s. 203.

Za výkon funkce jim podle zákona náležela náhrada mzdy ve výši průměrného výdělku, kterou byl povinen poskytovat stát. Stát přisedícím dále hradil hotové výdaje, jež jim vznikly v souvislosti s vykonáváním funkce, a za každý den jednání také paušální náhradu (výši určovalo ministerstvo spravedlnosti vyhláškou).

Zákon č. 436/1991 Sb. pak upravoval otázky související s volbou, zproštěním a odvoláváním z funkce přisedícího. Pokud jde o přisedící okresních a krajských soudů, volila je obecní zastupitelstva v obvodu příslušného soudu, a to z kandidátů navržených členy těchto zastupitelstev. V hlavním městě Praze volila přisedící obvodní a místní zastupitelstva. Počet přisedících, kteří měli být pro okresní nebo krajský soud zvoleni, stanovoval předseda příslušného soudu, přičemž jednotliví přisedící neměli zasedat zpravidla více než 20 dnů v roce. Jak vyplývalo ze zákona č. 355/1991 Sb., funkční období přisedícího bylo čtyřleté, nicméně funkce mohla zaniknout ze zákonem stanovených důvodů i dříve. Tak tomu bylo v případě, kdy přisedící sám požádal o zproštění z funkce, nebo v případě, kdy přisedící závažným způsobem porušil povinnosti pro výkon funkce či přestal splňovat předpoklady pro své ustavení, popřípadě z důvodů zdravotní indispozice. Přisedící byl za těchto okolností odvoláván zastupitelstvem, které jej zvolilo.

2. Podíl laického prvku na rozhodování v trestním řízení podle platné právní úpravy

Podíl laického prvku na soudním rozhodování zůstal zachován i v současné právní úpravě, a to jak v rovině trestního soudnictví, tak v rovině občanského soudního řízení. Jedná se o naplnění čl. 94 odst. 2 Ústavy (ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky), podle něhož zákon může stanovit, ve kterých věcech a jakým způsobem se na rozhodování soudů podílejí vedle soudců i další občané. Listina základních práv a svobod institut přisedícího ani laický prvek v soudnictví neupravuje. Institut je však upraven v řadě jiných právních předpisů, kterými jsou vedle Ústavy především zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přisedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů (zákon o soudech a soudcích), zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů (trestní řád), zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a vyhláška č. 44/1992 Sb., o náhradách za vykonávání funkce přisedícího, ve znění vyhlášky č. 313/1995 Sb.

Pro účely diplomové práce bude pozornost soustředěna nejprve na právní úpravu účasti laiků na rozhodování v trestním řízení (podkapitola 2.1) a poté na opodstatněnost a důležitost jejich podílu na výkonu moci soudní v trestních věcech (podkapitola 2.2). Předtím je však nutné zdůraznit, že stávající institut nelze směřovat s dřívější koncepcí lidového soudnictví. Přítomnost laiků jakožto soudních přisedících dnes tvoří samostatnou entitu, která stojí mimo soudy samotné, a narozdíl od předchozích úprav není v současné Ústavě ukotvena zásada, podle které jsou si soudci a přisedící při rozhodování rovni.¹⁹ Na druhou stranu role přisedících zůstává velmi důležitá. Vnášejí do jednání soudu občanský prvek, čímž se jejich účast stává jakousi laickou formou kontroly justice. Základním účelem institutu je tedy prohloubení demokratičnosti výkonu soudnictví a zajištění jisté formy kontroly ze strany veřejnosti.

Pokud jde o počty soudních přisedících, k 1. lednu 2010 působilo u soudů 6 416 přisedících, přičemž na krajských soudech to bylo 1 162 a na soudech okresních 5 254 přisedících. Zajímavější jsou nicméně statistiky, které vypovídají o podílu laického

¹⁹ Tuto zásadu však obecně pro všechny členy senátu (tedy i senátu složeného ze soudce a přisedících) stále zakotvuje zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, konkrétně § 36 odst. 1 věta druhá.

prvku na samotném soudním rozhodování. Z nich vyplývá, že v současné době se u okresních soudů v agendách trestních účastní přisedící přibližně v 10 až 20 % nařízených hlavních líčení. V případě agendy podmíněného propuštění odsouzených z výkonu trestu odnětí svobody je to přibližně v 50 % věcí. Je tedy zřejmé, že podíl laiků na rozhodování v trestním řízení je nezanedbatelný.²⁰

2.1 Zhodnocení platného právního stavu

Základním právním předpisem současné úpravy institutu soudních přisedících je již jmenovaný zákon o soudech a soudcích, který ve vztahu k přisedícím upravuje zejména složení senátů jednotlivých stupňů soudů, podmínky pro ustanovování přisedících, volbu přisedících, jejich postavení a zánik jejich funkce. Podmínky pro výkon funkce přisedícího ukotvuje také zákon č. 451/1991 Sb., kterým se stanoví některé další předpoklady pro výkon některých funkcí ve státních orgánech a organizacích České a Slovenské Federativní Republiky, České republiky a Slovenské republiky, jež bývá označován jako tzv. velký lustrační zákon. Konkrétně k trestnímu řízení se pak vztahuje zákon o trestním řízení soudním, jež přisedícím přisuzuje účast při rozhodování soudů v prvním stupni (pokud nerozhoduje samosoudce), a to bez ohledu na to, zda je prvoinstančním soudem soud okresní nebo krajský. V obou těchto případech je senát složen z jednoho soudce a dvou přisedících. Výčet relevantních právních předpisů lze uzavřít dvěma podzákonými právními předpisy, které řeší problematiku správy a evidence přisedících. Jedná se o instrukci ministra spravedlnosti ze dne 22. ledna 1992 k řízení a organizaci práce s přisedícími okresních a krajských soudů (publikovaná ve Sbírce instrukcí a sdělení Ministerstva spravedlnosti č. 2/1992) a instrukci ministra spravedlnosti ze dne 3. června 1994 o vedení evidence přisedících a o průkazkách přisedících (publikovaná v téže Sbírce pod č. 8/1994).

²⁰ Pro doplnění a porovnání lze uvést, že v civilních, respektive pracovněprávních sporech, tomu tak je odhadem v 5 % projednávaných případů.

2.1.1 Kritéria pro výběr a výkon funkce přísedících

Kritéria, která musí přísedící při ustanovení do funkce splnit, vyjmenovává zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (ZSS) v § 60. Hned v úvodu je však nutné kriticky říci, že zákonné požadavky nemohou být dostatečnou zárukou pro výběr kvalitních kandidátů. Kromě základních předpokladů spočívajících v podmínce státního občanství, plné způsobilosti k právním úkonům a bezúhonnosti klade zákon na osobu přísedícího pouze jeden, a nutno říci poněkud vágní a neověřitelný, požadavek. Totiž, aby zkušenosti a morální vlastnosti dané osoby dávaly záruku, že bude funkci přísedícího zastávat řádně. Neexistuje však žádné opatření (testy, pohovor či vzdělanostní požadavky), které by z tohoto hlediska napomáhalo výběru kvalitních kandidátů. To ve spojitosti s nepřilíš velkým zájmem o tuto funkci vede v praxi k tomu, že přísedícím se za současné právní úpravy může stát prakticky kdokoliv, kdo v den ustanovení dosáhl věku nejméně 30 let,²¹ souhlasí se svým ustanovením a s přidělením k určitému soudu a složí slib do rukou předsedy soudu. Odstavec druhý § 60 zákona o soudech a soudcích sice říká, že další předpoklady pro výběr přísedících stanoví zvláštní právní předpis (konkrétně již citovaný velký lustrační zákon), ten však jako kritérium navíc uvádí pouze povinnost prokázat se negativním lustračním osvědčením, popřípadě u některých skutečností čestným prohlášením, přičemž tato povinnost se nevztahuje na občany narozené po 1. prosinci 1971.

Zřetelněji jsou již požadavky definovány v případě, kdy se přísedící své funkce skutečně ujme. Zákon o soudech a soudcích ukotvuje povinnosti přísedícího v §§ 79 – 80, podle kterých je přísedící povinen rozhodovat nestranně, spravedlivě, bez průtahů a na základě skutečností zjištěných v souladu se zákonem, kterým je vázán a který je povinen vykládat podle svého nejlepšího vědomí a svědomí. V občanském životě se také musí zdržet všeho, co by mohlo narušit důstojnost soudcovské funkce nebo ohrozit důvěru v nezávislé, nestranné a spravedlivé rozhodování soudců. Omezením, i když ne příliš dostatečným, je i zakotvení institutu neslučitelnosti funkcí. Zákon uvádí, že funkce přísedícího není slučitelná s členstvím v některé z komor Parlamentu ČR (§ 74 ZSS). Tím však výčet končí a na rozdíl od soudců tak přísedící mohou zastávat všechny

²¹ Na rozdíl od soudců přísedící nemají stanovenou maximální věkovou hranici pro výkon funkce.

ostatní funkce ve veřejné správě. Možnost rozšíření institutu neslučitelnosti sice zákon ponechává zvláštní právní úpravě, ta však doposud nebyla přijata.²²

2.1.2 Vznik funkce a postavení přísedícího

Funkce přísedícího je veřejnou funkcí (§ 74 ZSS), pro jejíž vznik musí být dodržen zákonný postup vymezený v ustanoveních §§ 64 – 65 zákona o soudech a soudcích. Obecně je stanoveno, že přísedící jsou do svých postů dosazováni prostřednictvím voleb, přičemž v případě okresních soudů volí přísedící zastupitelstva obcí v obvodu příslušného okresního soudu²³ a v případě krajských soudů volí přísedící zastupitelstva krajů, jejichž území je alespoň zčásti v obvodu příslušného krajského soudu.²⁴ Kandidáty do funkce přísedícího navrhnou členové příslušného zastupitelstva, mají však povinnost vyžádat si vyjádření předsedy příslušného soudu. Ten také stanoví počet přísedících, kteří mají být pro příslušný okresní nebo krajský soud zvoleni. Jak zákon, tak instrukce ministra spravedlnosti č. 2/1992 (viz výše) shodně uvádějí, že je třeba přihlížet k tomu, aby jednotliví přísedící zpravidla nezasedali více než 20 dnů v kalendářním roce.

Přestože pro vznik funkce přísedícího existuje poměrně podrobná zákonná úprava, ve spojitosti s jejich volbou/výběrem znovu vyvstává otázka problematického hodnocení kvalit kandidátů. Jak již bylo zmíněno, zákon zastupitelům nenabízí žádná kritéria, na základě kterých by bylo možné posuzovat zkušenosti a vlastnosti uchazeče, a ani sám uchazeč neví, podle čeho konkrétně bude dále hodnocen. Ke zlepšení stavu by jistě přispělo specifické vymezení požadavků nutných pro výkon funkce a především zavedení výběrového řízení se zvláštním důrazem na osobnostní, morální, lidské, odborné a motivační posuzování kandidátů. Nepochybně by se taková změna pozitivně projevila na kvalitativním hledisku vybraných přísedících.

V případě, že je přísedící zvolen a nenastane některá ze situací předpokládaných zákonem pro zánik funkce (§§ 96 – 98 ZSS), vykonává přísedící svou funkci po dobu čtyř let. Třebaže je funkční období přísedících, na rozdíl od funkčního období soudců,

²² PROUZA; HÁJEK, cit. 1, s. 204.

²³ V hlavním městě Praze volí přísedící obvodních soudů zastupitelstva městské části v obvodu příslušného obvodního soudu.

²⁴ V hlavním městě Praze volí přísedící Městského soudu v Praze zastupitelstvo hlavního města Prahy.

časově omezené, platí i zde princip nezávislosti, který je jakožto podstatný atribut zakotven v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. V souvislosti s přísedícími je zásada nezávislosti vyjádřena v § 79 ZSS, podle kterého platí, že přísedící jsou při výkonu své funkce nezávislí a že nikdo nesmí narušovat nebo ohrožovat jejich nezávislost a nestrannost. Tato zásada se projevuje především v tom, že přísedícího nelze proti jeho vůli bez zákonných důvodů odvolat, přeložit či mu ukládat jakékoliv závazné pokyny. Princip nezávislosti se dále promítá v ustanovení, dle kterého je přísedící při svém rozhodování vázán pouze zákonem, jež vykládá podle svého nejlepšího vědomí a svědomí. Na zákonné úrovni nicméně není, na rozdíl od soudců, upravena imunita přísedících, která by je chránila před neoprávněným zásahem do jejich nezávislosti a nestrannosti. V případě trestního stíhání vyrozumí orgán, který proti přísedícímu zahájil trestní stíhání, předsedu příslušného soudu a zastupitelstvo, které přísedícího zvolilo.²⁵

K ochraně nezávislosti pak rozhodně nepřispívá, opět narozdíl od náležitého ohodnocení soudců, úprava materiálního zabezpečení přísedících. Náhrady za vykonávání funkce přísedících řeší vyhláška č. 44/1992 Sb., o náhradách za vykonávání funkce přísedícího, ve znění vyhlášky č. 313/1995 Sb., která omezuje výši náhrady ušlého výdělku do maximální výše 80 Kč za hodinu, přičemž celková denní náhrada nesmí překročit 680 Kč denně. V případě, že přísedící nemůže prokázat výši svého výdělku, snižuje se mu náhrada na pouhých 28 Kč za hodinu s horním limitem 238 Kč denně. Na základě této vyhlášky jsou přísedícím dále hrazeny hotové výdaje, jež jim vznikají v souvislosti s jejich funkcí, a paušální náhrada, jež činí 150 Kč za den. Finanční ohodnocení, jehož výše (či spíše níže) byla opakovaně předmětem rozhodovací činnosti Ústavního soudu, tedy zcela jistě není motivací pro vykonávání funkce přísedícího.

Pokud jde o organizaci a povolávání přísedících ke konkrétním okresním a krajským soudům, v zásadě se uplatňují dva možné postupy, přičemž výběr je vždy na konkrétním soudu. Buď je stanoven okruh přísedících pro každého soudce, respektive předsedu senátu, a ten si z těchto sám vybírá, nebo dochází k ad hoc povolávání na základě seznamu přísedících. V případě přísedících totiž neplatí princip zákonného soudce spočívající v právu na „svého“ soudce určeného předem podle pevně daného

²⁵ PROUZA; HÁJEK, cit. 1, s. 204.

rozvrhu práce.²⁶ Zde jsou to předsedové soudů, kteří jsou povinni písemným opatřením určovat jmenovitě rozdělení přisedících příslušného soudu do jednotlivých senátů. Toto rozdělení se provádí po dohodě s předsedy jednotlivých senátů, a to podle potřeb pracoviště, rozsahu a specializace agendy a dále s přihlédnutím k územním obvodům, odbornému zaměření i oprávněným zájmům přisedících. Rozdělení přisedících do senátů se provádí v zásadě na celé funkční období a dbá se na jejich rovnoměrné využití.

Kromě povolávání přisedících k zasedání mají předsedové senátu povinnost seznámit přisedící s projednávanými případy a podat jim potřebná vysvětlení ke konkrétním případům. Předseda příslušného soudu také odpovídá za zabezpečení odborné průpravy, která se řídí ročními plány výchovy a školení. Péče o odbornou přípravu, zejména prostřednictvím školení a informačních publikací, je ostatně nedílnou součástí výkonu státní správy soudů příslušnými předsedy soudů. Důraz se přitom klade na školení diferencované podle zaměření jednotlivých senátů. Podrobněji je organizace práce s přisedícími stanovena v instrukci ministra spravedlnosti ČR ze dne 22. ledna 1992, k řízení a organizaci práce s přisedícími okresních a krajských soudů.

Z hlediska postavení přisedících je rovněž nutné dodat, že přisedící nevstupují do pracovněprávního vztahu se soudem a nevztahuje se tak na ně v souvislosti s výkonem jejich funkce zákoník práce. Pro srovnání, v 50. letech minulého století platily pro soudce z lidu předpisy závazné pro zaměstnance státního aparátu a měly tak nárok na nemocenské pojištění, důchodové zabezpečení či nárok na dovolenou.

2.1.3 Podíl přisedících na soudním rozhodování

Přisedící se jakožto členové senátů podílí na soudním rozhodování a spolu se soudci tak vykonávají rozhodovací činnost na úrovni okresních i krajských soudů. S výjimkou případů podle § 31 odst. 2 písm. b) trestního řádu²⁷ tvoří senáty vždy jeden soudce (předseda senátu) a dva přisedící, přičemž to, kdy rozhoduje v trestních věcech senát, stanovuje zákon. Podle § 35 zákona o soudech a soudcích platí, že u okresního soudu rozhoduje senát v případech, kdy nerozhoduje samosoudce, u krajského soudu

²⁶ PROUZA; HÁJEK, cit. 1, s. 205.

²⁷ Krajský soud rozhoduje v senátech složených z předsedy senátu a dvou soudců (nikoliv přisedících) v případech, kdy se nejedná o prvoinstanční řízení.

pak rozhoduje senát ve složení předsedy senátu a dvou přísedících v případech, kdy soud rozhoduje jako soud prvního stupně (§ 31 ZSS). Předsedou senátu může být v obou případech pouze soudce. Oproti tomu samosoudce rozhoduje v případech stanovených zákony o řízení před soudy. Podle § 314a zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) koná samosoudce řízení o trestných činech, na které zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let. Toto ustanovení se však neužije, jestliže má být uložen souhrnný trest nebo společný trest a dřívější trest byl uložen v řízení před senátem.

Ustanovení 314a trestního řádu lze vykládat dvěma způsoby. První názor říká, že § 314a TR nerozlišuje, zda-li je ve věci dána věcná příslušnost soudu okresního nebo krajského, a lze proto výkladem dovodit, že v případech, kdy je v prvním stupni věcně příslušný k řízení o trestném činu, jehož horní hranice trestu odnětí svobody nepřesahuje pět let, krajský soud, musí být obsazen jen a pouze samosoudcem.²⁸ Podle převažujícího výkladu, ke kterému se rovněž přikláním, však řízení před samosoudcem přichází v úvahu pouze před okresním soudem konajícím řízení v prvním stupni. Krajský soud jako soud prvního stupně v trestních věcech nejedná nikdy samosoudcem, i kdyby z hlediska věcné příslušnosti projednával trestný čin, jehož horní hranice trestní sazby by nepřevyšovala pět let (komentář k trestnímu řádu).

Zákonné určení složení senátu a tím i povinná účast přísedících v rámci výše vymezených soudních řízení v praxi znamená, že se laici podílejí na rozhodování v trestních věcech v nezanedbatelné míře. Jak bylo uvedeno, ze statistik vyplývá, že u okresních soudů se přísedící účastní přibližně v 10 až 20 % nařízených hlavních líčení a v případě agendy podmíněného propuštění je to přibližně v 50 % věcí. Nicméně je nutné zdůraznit, že přísedící se mohou na rozhodování pouze podílet. Nerozhodují samostatně, nemohou být samosoudci ani předsedy senátů a nelze ani vytvořit senát složený výhradně z přísedících.²⁹ Přesto je však jejich role neopomenutelná.

Kromě toho, že jsou přísedící oprávněni v rámci hlavního líčení klást vyslychanému otázky, je jejich úloha významná především při poradě a hlasování o rozsudku, jímž se rozhoduje o vině a trestu. V této souvislosti přísedící posuzují stejné

²⁸ PROUZA, Daniel; SMEJKAL, Petr. Několik poznámek k personálnímu obsazení soudu v trestních věcech podle § 17 trestního řádu. *Trestněprávní revue*. 2007, 9, s. 262.

²⁹ SLÁDEČEK, Vladimír; MIKULE, Vladimír; SYLLOVÁ, Jindřiška. *Ústava České republiky. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007. s. 774-775. PROUZA; HÁJEK, cit. 1, s. 205.

právní otázky jako soudce, tedy i otázky, zda má skutek všechny znaky některého trestného činu, zda skutek spáchal obžalovaný či zda a jaký trest má být obžalovanému uložen (§ 126 TR). Přestože se však přísedící podílí na rozhodování velkou měrou, jsou rozhodnutí soudu často mylně chápána pouze jako rozhodnutí předsedy senátu. Pomíjí se přitom skutečnost, že při hlasování jsou přítomni laičtí přísedící, kteří mohou (a také tak v některých případech činí) svými hlasy předsedu senátu přehlasovat.³⁰ Při hlasování totiž rozhoduje většina hlasů, přičemž každý hlas má stejnou váhu.³¹ Platí, že přísedící hlasují před soudci a přísedící a soudci mladší hlasují před staršími. Privilegium předsedy senátu je, že hlasuje jako poslední. Podle § 127 trestního řádu dále platí, že hlasovat musí každý člen senátu, a to i když byl v některé předchozí otázce přehlasován (při hlasování o trestu se však mohou hlasování zdržet ti, kdo hlasovali pro zproštění obžaloby; jejich hlasy se pak přičítávají k hlasu pro obžalovaného nejpříznivějšímu). Po proběhlém hlasování se sepíše protokol.

V případech, kdy dva přísedící jakožto laici bez právnického vzdělání přehlasují soudce profesionála, nastává situace, která není z hlediska právní legitimacy zcela příhodná. Na jednu stranu lze situaci hodnotit jako demokratický projev kontroly justice ze strany veřejnosti a tedy jako určitý korektiv výkonu soudnictví. Na stranu druhou však v takových případech nastává situace, kdy soudce, který vyjádřil opačné stanovisko k případu, musí verdikt v jednací síni pokud možno přesvědčivě odůvodnit. Dalšímu dilematu pak soudce čelí při písemném vyhotovení rozhodnutí, kdy je třeba systematicky obhajovat argumenty opačné jeho vlastnímu názoru. Do této fáze již přísedící nezasahují. Jelikož obsah protokolu o hlasování nelze zveřejňovat a opačná stanoviska prozrazovat (o obsahu porady je nutno zachovat mlčenlivost), bývá pochopitelně i v těchto případech rozhodnutí soudu chápáno jako rozhodnutí předsedy senátu, i když tomu tak není. A to jistě neposiluje osobní odpovědnost každého člena senátu za jeho podíl na konečném verdiktu.³²

³⁰ FREMR, Robert. Nenastal čas odtajnit hlasování soudců?. *Jiné Právo* [online]. 14. leden 2010, [cit. 2011-03-06]. Dostupný z WWW: <<http://jinepravo.blogspot.com/2010/01/robert-fremr-nenastal-cas-odtajnit.html>>.

³¹ Nelze-li většiny dosáhnout, připočítávají se hlasy obžalovanému nejméně příznivé k hlasům po nich příznivějším tak dlouho, až se dosáhne většiny. Je-li sporné, které mínění je obžalovanému příznivější, rozhodne se o tom hlasováním (§ 127 odst. 2 trestního řádu).

³² FREMR, cit. 53.

2.2 Opodstatněnost a důležitost přisedících v rámci trestního řízení

Laický prvek v trestním řízení má v českém právním systému tradiční místo a jako takový by měl mít i své opodstatnění. Historickým důvodem pro začlenění laického prvku do soudního rozhodování v trestní i civilní rovině byla snaha o demokratizaci soudnictví a požadavek větší odborné mimoprávní kvalifikace soudního senátu. Otázkou však je, nakolik je tento institut účelný dnes a do jaké míry může společnosti prospět účast přisedících v rámci trestního řízení.

Za základní účel institutu se i v současné době považuje prohloubení demokratičnosti výkonu soudnictví. Přítomnost přisedících do jisté míry prolamuje uzavřenost justice, a to především z hlediska procesu vzniku soudních rozhodnutí, kde se demokratický prvek projevuje v principu většinového hlasování. Za projev demokracie lze dále považovat skutečnost, že přisedící při rozhodování využívají zkušenosti a znalosti ze svých občanských zaměstnání. Mohou to být specialisté v nejrůznějších oborech, jejichž znalosti jsou v případech odborných kauz více než užitečné. Přisedící je vlastně hlasem lidu a na něm je, aby vyjádřil sice právně neodborný, ale přitom kvalifikovaný a rozumný názor. A vzhledem k faktu, že převážnou část soudních přisedících tvoří občané důchodového věku, jsou nemalým přínosem i jejich životní zkušenosti a moudrost. Neméně důležitým faktorem je však i posouzení skutečnosti z hlediska tzv. selského rozumu, což je ve srovnání s dnešním až přehnaným lpěním na právním formalismu a gramatickém výkladu práva velmi vítané. Sama účast lidu na soudním rozhodování tak může být chápána jako určitá legitimizace soudnictví.³³

Druhou zásadní funkcí institutu přisedících je zajištění formy kontroly ze strany veřejnosti, kdy přisedící představují určitý korektiv justičních stereotypů, předsudků a rutiny. Vnášejí do jednání soudu občanský prvek, čímž se jejich účast stává jakousi laickou formou kontroly justice. S tím pak souvisí i další funkce institutu, kterou lze označit jako tzv. laicizaci soudnictví. Laicizace se projevuje snahou o konfrontaci právního a běžného pohledu na řešení věci a dostává se tak do úzké souvislosti s demokratizační funkcí. Prvek lidovosti spočívá dále v tom, že přisedící si svůj názor

³³ SADÍLKOVÁ, Eva. Role přisedících u soudu je velmi důležitá. *Ihned.cz* [online]. 12. 2. 2003, [cit. 2011-02-13]. Dostupný z WWW: <[http://ihned.cz/?s1=0&m=frommail&article\[id\]=12310250](http://ihned.cz/?s1=0&m=frommail&article[id]=12310250)>. PROUZA; HÁJEK, cit. 1, s. 207.

utvářejí až v průběhu hlavního líčení a nejsou tak zatíženi dosavadním zjištěným důkazním stavem. Výsledkem může být jejich specifický a v některých případech od soudce odlišný pohled na věc. Soudce si totiž názor na projednávanou věc formuje již předem na základě nastudovaného spisového materiálu a také s ohledem na vázanost právního pohledu na věc. Tento právní aspekt v případě přísedících chybí.³⁴

Institut přísedících se však nevyznačuje pouze pozitivními aspekty a zdá se, že v současné době převažují spíše záporné rysy systému. Na prvním místě je třeba uvést nepopiratelný fakt, že ač má přísedící v mnoha ohledech stejné pravomoci jako soudce, nejsou na něj kladeny prakticky žádné nároky na vzdělání. Jak již bylo uvedeno, zákonné požadavky, které je přísedící povinen při ustanovení do funkce splnit, nejsou a nemohou být dostatečnou zárukou pro výběr kvalitních kandidátů. Přísedící nejsou podrobeni vstupnímu odbornému vzdělávání, a to ani za účelem osvojení základních poznatků z oblasti trestního práva. Přísedícím chybí znalost nejen základních právních předpisů, ale i projednávané věci, jelikož nemají povinnost se před jednáním soudu seznámit se spisovým materiálem. Ač je tato skutečnost uvedena i jako příklad pozitivního naplnění funkce laicizace a demokratizace soudnictví, v praxi to znamená, že neznalost případu přísedícími představuje pro předsedu senátu časovou brzdu. Soudce se musí přísedícím věnovat, vysvětlit jim projednávanou problematiku, seznámit je s rozsahem a charakterem důkazů a dalších skutečností zjištěných v přípravném řízení, jakož i s obsahem hmotněprávních i procesních předpisů.

V souvislosti s právní neodborností přísedících je častým problémem také to, že projednávanému případu vlastně nerozumí. Může se proto stát, že při pokládání otázek vyslychanému (na což má přísedící zákonné právo) tyto nesměřují k objasnění skutkového stavu věci, ale místo toho podřívají vážnost senátu, jež má ve věci fundovaně rozhodnout. Tím se v podstatě snižuje i úroveň právní kultury. „*A přestože přísedící do jisté míry legitimizují soudní činnost a mají být zárukou spravedlivého rozhodnutí, nabízí se logicky otázka, jak spravedlivá a vyvážená mohou být rozhodnutí spoluutvářená přísedícími v právně složitých případech.*“³⁵ V této souvislosti je nutné připomenout, že dva přísedící mohou v jakékoliv trestní věci přehlasovat předsedu senátu.

³⁴ PROUZA; HÁJEK, cit. 1, s. 207.

³⁵ PROUZA; HÁJEK, cit. 1, s. 206.

V praxi se navíc vyskytují problémy se zajištěním účasti přisedících, jelikož o výkon této funkce není ze strany občanů větší zájem. Výsledkem je, že účast přisedících na soudních jednáních je často pouze formální. V případě, že je řízení před soudem vedeno několik let, vyvstává i riziko opakovaného dokazování provedené před novým, náhradním přisedícím, a to z důvodu odmítnutí opakovaného zvolení původního přisedícího, popřípadě z objektivních důvodů, které původnímu přisedícímu brání v účasti na jednání před soudem. Tím pak narůstá i délka trestního řízení. Předseda senátu navíc musí při nařizování soudních jednání akceptovat časové požadavky přisedících, popřípadě jejich zdravotní stav, což samozřejmě také nepříspěvá k rychlému a efektivnímu vedení řízení před soudem.

V neposlední řadě je rovněž nutné zmínit relativní nákladnost systému institutu přisedících. Přímé výdaje se dlouhodobě pohybují ročně v částce kolem 17 milionů korun (vychází ze zprávy ekonomického odboru Ministerstva spravedlnosti ze dne 6. 11. 2008) a přestože odměny za vykonávání funkce přisedících jsou spíše symbolické, v rozpočtu tvoří tyto finanční výdaje poměrně nákladnou položku.³⁶

2.2.1 Možnosti změny fungování institutu přisedících

Na základě výše uvedeného lze shrnout, že systém v současné době neumožňuje uspokojivě využívat klady institutu přisedících a naopak v sobě kumuluje takřka všechny jeho zápory. Zachování současného stavu se proto jeví jako nejméně přijatelná varianta a snaha zákonodárců by měla směřovat spíše k reformě stávajícího systému. Nabízí se přitom dvě možná řešení – zachování institutu s určitými úpravami nebo úplné zrušení institutu přisedících.

Pro první variantu hovoří fakt, že zapojování laiků do soudního rozhodování formou přisedících nebo porot je v evropských i mimoevropských demokratických státech standardem a naplněním demokratizačních a laicizačních principů soudnictví. Nutnost zachování laického podílu v trestních věcech sice není upravena v žádné mezinárodní úmluvě, kterou je Česká republika vázána, nicméně z celospolečenského hlediska není žádoucí, aby se soudy staly uzavřenou soustavou bez jakéhokoliv podílu veřejnosti na jejich rozhodovací činnosti. Z tohoto pohledu je první varianta schůdnější.

³⁶ PROUZA; HÁJEK, cit. 1, s. 207.

Změna by přitom měla spočívat zejména v odměňování přisedících a ve vytvoření systému, který by umožnil přítomnost těch přisedících, kteří jsou experti v projednávané oblasti. Tím by se aktivně využívali znalosti přisedících, které získali v rámci výkonu svého povolání. V praxi by se pak přisedící vybírali podle případu projednávaného před soudem, k jehož posouzení by kvalifikovaný přisedící aktivně přispíval a byl nápomocen soudci při řešení případu. Příkladem by se mohlo jednat o ekonomy pro trestní kauzy u hospodářské trestné činnosti nebo psychology a sociální pracovníky u trestných činů, kde objektem je zájem státu na ochranu rodiny, života a zdraví. Předpokladem účasti těchto odborníků by samozřejmě musela být dobrá finanční motivace. „Vytvořením takových funkčních senátů by se totiž docílilo kvalitnějšího vhledu do skutkové stránky věci nehledě na oblast působení.“³⁷

Druhou variantou je pak úplné zrušení institutu přisedících, popřípadě nahrazení přisedících soudci. Prvně jmenovaná možnost by jistě vedla k větší pružnosti a snížení nákladů soudního rozhodování v řízení před soudy, druhá možnost pak naopak ke zvýšení nákladů. Realnost a opodstatněnost varianty zrušení institutu přisedících je rozebrána v následující kapitole.

2.3 Budoucnost laického prvku v českém soudnictví

V současné době vláda projednává návrh zákona, kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 451/1991 Sb., kterým se stanoví některé další předpoklady pro výkon některých funkcí ve státních orgánech a organizacích České a Slovenské Federativní Republiky, České republiky a Slovenské republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přisedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 7/2002 Sb., o řízení ve věcech soudců a státních zástupců, ve znění pozdějších předpisů. Předmětem novelizace těchto zákonů je návrh na zrušení účasti přisedících v senátech okresních soudů, a to jak v občanském soudním řízení (tedy pro pracovněprávní spory), tak v řízení trestním. Vzhledem k tomu, že u okresních soudů působí pouze senáty složené ze soudce a dvou

³⁷ PROUZA; HÁJEK, cit. 1, s. 207-208.

přisedících, znamenalo by to, že u okresních soudů bude zrušeno senátní rozhodování jako takové a ve všech věcech by tedy rozhodoval jediný soudce (samosoudce). Účast přisedících by tak zůstala zachována pouze v trestním řízení u krajského soudu, půjde-li o řízení prvoinstanční.

K navrhované právní úpravě bylo přistoupeno po zjištění stanovisek soudů, u nichž přisedící působí. Z poznatků soudů totiž vyplynulo, že je na místě zrušit účast přisedících při rozhodování okresních soudů, a to z několika důvodů. Potvrdila se premisa, že o výkon funkce přisedících není dlouhodobě větší zájem a že účast přisedících u soudních jednání je v převážné míře pasivní a formální. Ze zkušeností vyplývá, že řada přisedících přistupuje k výkonu funkce liknavě, nedostavuje se bez omluvy a v řadě případů je z tohoto důvodu nutné jednání odročovat. Nepopiratelný je také fakt, že přisedící nejsou zpravidla patřičně odborně vzděláni a nemají ani potřebné právní znalosti. V této souvislosti směřovaly stížnosti soudců na nutnost seznamovat přisedící „neprávníky“ s právní úpravou a judikaturou týkající se konkrétní věci, což řízení zdržuje. Průtahy v řízení navíc způsobuje i to, že soudce nemůže vydat žádné rozhodnutí (jako např. platební rozkaz, připuštění změny žaloby, zastavení řízení pro zpětvzetí žaloby či pro nezaplacení soudního poplatku, odmítnutí žaloby atd.) sám, ale vše musí rozhodovat v senátu, což taktéž působí průtahy v řízení.

Dalším, již zmíněným, problémem souvisejícím s odbornou úrovní přisedících je skutečnost, že přisedící mohou svým vystupováním, zejména typem položených otázek, podryvat vážnost senátu a snižovat důvěru veřejnosti v soudní systém. Jak bylo uvedeno, na přisedící nejsou kladeny žádné nároky na vzdělání či odbornost a v rámci specifických kauz (např. v oblasti daňové, dopravní, drogové problematiky apod.) nejsou a ani nemohou být přisedící kompetentními posuzovateli. Zkušenosti řady soudců s laickou účastí na soudním rozhodování navíc nepřisvědčují nutnosti existence tohoto institutu a lze mít za to, že vliv přisedících na úroveň právní kultury lze označit v některých případech dokonce za negativní. V neposlední řadě je třeba poukázat i na úspory výdajů ze státního rozpočtu, které zrušení přisedících u krajských soudů přinese (podrobněji viz důvodová zpráva k výše uvedenému návrhu zákona, č.j. 607/2010-LO-SP/7).

Pokud bychom na otázku zrušení institutu přisedících nahlíželi z hlediska naplnění účelu demokratického soudnictví, je nutno konstatovat, že důvody pro

začlenění laického prvku do soudního rozhodování nejsou v současné době již aktuální. Dříve to byla snaha o demokratizaci soudnictví a v části jak civilních, tak někdy v trestních věcech i požadavek větší odborné mimoprávní kvalifikace soudního senátu. Dnes je zárukou odbornosti a existence demokratického soudního systému již samotná osoba soudce a není nejmenšího důvodu se domnívat, že by v současné době přisedící bez právnického vzdělání byl demokratičtější nebo odbornějším článkem soudní soustavy než soudce profesionál. Vzhledem k tomu, že při současném systému ustavování přisedících není zohledňována jejich mimoprávní odbornost a soudce tedy nemůže vybírat přisedící podle případu projednávaného před soudem, nemůže přisedící využít svých znalostí získaných v rámci výkonu svého povolání a přispět jimi k vyšší odbornosti. Systém vybírání přisedících bohužel nedovoluje posuzovat specifické kauzy kvalifikovanými přisedícími v daném oboru (např. v oboru ekonomiky, bankovníctví, myslivosti atd.) a mimoprávní znalosti přisedících tak nemohou pomoci soudci při řešení případu.

Přitom to, že by se při takto nastaveném systému jednalo o pozitivní přínos, potvrzuje i JUDr. Pravoslav Polák, který pět let působil jako předseda senátu okresního soudu a následujících sedm let jako předseda senátu krajského soudu prvního stupně. Pokud měl v soudních řízeních příležitost využívat znalosti a zkušenosti přisedících, kteří pracovali ve specifických oborech (finančnictví, dopravní inženýrství, vychovatelství apod.), vždy to přispívalo ke komplexnějšímu pochopení případu a odbornějšímu mimoprávnímu posouzení. Přestože JUDr. Polák souhlasí se zachováním institutu přisedících, a to i za zachování současného stavu, i on přiznává, že systém vykazuje nedostatky. Uvádí například, že soudy jsou odkázány na důchodce s různým stupněm zdravotních potíží, kteří mnohdy mají ochotu a čas, ale už nemají dostatek elánu, sil a koncentrace. Přiznává také nedostatek právních znalostí přisedících.³⁸

Pokud jde o druhý historický důvod pro začlenění laického prvku do soudního rozhodování, tedy prohloubení demokratičnosti soudního systému, lze říci, že je dnes již zanedbatelný. Přisedící bez náležitého (právního i mimoprávního) vzdělání a bez znalosti případu nemůže tvořit základ spravedlivého a demokratického rozhodování. Lze tedy učinit závěr, že zrušení institutu přisedících v řízeních před okresními soudy neznamená omezení demokratického fungování soudního systému a nepřinese ani

³⁸ POLÁK, Pravoslav. Pseudoreforma senátního rozhodování. *Trestněprávní revue*. 2011, 3, s. 84-85.

zhoršení kvality soudního rozhodování. Ostatně i podporovatel zachování institutu přísedících JUDr. Polák uvádí, že v době čekatelské praxe, kdy on sám působil jako přísedící, pro něj tato činnost znamenala především nejlepší školu, jakou může budoucí soudce mít. Vysvětluje, že mu výkon funkce přísedícího umožnil sledovat soudní jednání jeho školitelů na všech úsecích a kopírovat od zkušených soudců jejich praktické postupy, rutinu a nadhled.³⁹ To však zcela pomíjí deklarovaný účel institutu. Takový pozitivní dopad totiž může fungovat jen v případě soudních čekatelů. U současných přísedících zcela odpadá, jelikož ti nejsou soudní čekatelé, kteří by se připravovali na výkon budoucího soudního povolání. Účelem institutu přísedících také rozhodně není sledovat práci soudců a učit se od nich.

Můžeme proto konstatovat, že hypotéza stanovená v úvodu práce, podle které byly historické důvody pro začlenění laického prvku do soudního rozhodování společenským vývojem překonány a v porovnání se soudci již přísedící tvoří demokratičtější článek soudní soustavy, byla v plné míře potvrzena.

Závěrem lze shrnout, že budoucnost institutu přísedících v českém soudnictví, minimálně v podobě, jakou známe dnes, s největší pravděpodobností nebude mít dlouhého trvání. Domnívám se, že v současné době účast přísedících na soudním rozhodování neprospívá právní kultuře a spravedlnosti systému, a to především z důvodu jejich ne odbornosti. Z mého pohledu náleží k právní kultuře společnosti nejen soudcovská nezávislost, ale také postavení soudců spolu s jejich vzděláním, a to nejen právnickým, ale i všeobecným. Z toho pohledu je otázkou, nakolik je tento institut v současné době účelný a do jaké míry může společnosti prospět účast přísedících v rámci trestního řízení. Podle mého názoru pouze zanedbatelnou měrou.

³⁹ POLÁK, cit. 38, s. 84.

3. Další možné formy účasti laiků na rozhodování v trestním řízení

V této kapitole je pozornost soustředěna na opačnou snahu ministra spravedlnosti, tedy nikoliv na omezení civilního prvku v rámci trestního řízení, nýbrž na myšlenku zavést zcela nový druh účasti laiků na rozhodování ve věcech trestních. Ministr spravedlnosti Jiří Pospíšil představil průlomový návrh ve věci podmíněného propouštění vězňů, do kterého by měli v budoucnu zasahovat zástupci z řad laické veřejnosti. Zákon o výkonu trestu odnětí svobody (zákon č. 169/1999 Sb.) má zakotvit tzv. občanské poradní komise, které by měly namísto soudců rozhodovat o podmíněném propouštění vězňů.⁴⁰

Pokud jde o podmínky pro podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, ty jsou stanoveny v § 88 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, podle kterého může soud (a pouze soud) odsouzeného podmíněně propustit na svobodu po výkonu poloviny trestu (pro specifické trestné činy je lhůta delší). Propuštění je možné za předpokladu, že odsouzený svým chováním a plněním svých povinností prokázal polepšení a může se od něho očekávat, že v budoucnu povede řádný život nebo soud přijme záruku za dovršení nápravy odsouzeného. Přihlédne přitom také k tomu, zda odsouzený nastoupil k výkonu trestu včas a zda nahradil či jinak odčinil alespoň částečně škodu nebo jinou újmu. Soud přitom může odsouzeného podmíněně propustit na svobodu i předtím než vykonal zmíněnou polovinu trestu, a to jestliže odsouzený za přečin prokázal svým vzorným chováním a plněním svých povinností, že dalšího výkonu trestu není třeba. Toto ustanovení trestního zákoníku by se však se zmíněným ministerským návrhem muselo změnit, jelikož namísto soudu by v budoucnu měli o podmíněném propouštění rozhodovat laici.

Dříve než se zaměříme na tento průlomový návrh v oblasti podmíněného propouštění vězňů, rozeberme nejprve současný a již několik let fungující pilotní projekt „Komise pro podmíněné propuštění“, kde stěžejní roli také hrají laičtí zástupci.

⁴⁰ ADAMIČKOVÁ, Naďa; KÖNIGOVÁ, Marie. O propouštění vězňů by mohly rozhodovat občanské komise. *Právo.cz* [online]. 19. 11. 2008, [cit. 2011-03-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.novinky.cz/domaci/154651-o-propousteni-veznu-by-mohly-rozhodovat-obcanske-komise.html>>.

3.1 Pilotní projekt Komise pro podmíněné propuštění vězňů

V květnu 2008 podpořil ministr spravedlnosti J. Pospíšil projektový záměr a realizaci projektu „Komise pro podmíněné propuštění“, který vznikl na základě společné iniciativy a spolupráce Probační a mediační služby, Vězeňské služby a Českého helsinského výboru. Projekt financovaný z fondu Evropské unie byl postupně spuštěn a v současné době funguje ve třech věznicích – v Praze Ruzyni, Stráži pod Rálskem a v Opavě, přičemž realizátoři vycházeli především ze zahraničních zkušeností. Ještě před spuštěním projektu měli vybraní pracovníci PMS a Vězeňské služby možnost poznat osobně systém Kanady, Velké Británie a Chorvatska, kde byly v rámci procesu rozhodování o podmíněném propuštění odsouzeného vězně na svobodu zavedeny tzv. parolové rady.⁴¹ Parolové rady ve zmíněných zemích projednávají případ odsouzeného nejen z hlediska jeho trestní minulosti, ale především jeho blízké budoucnosti, tj. doby, kdy by mohl být za určitých podmínek podmíněně propuštěn na svobodu.

3.1.1 Parolové rady ve vybraných státech – inspirace pro ČR

Jak bylo uvedeno výše, realizátoři projektu našli inspiraci ve třech státech, kde fungují parolové rady řadu let. Již v roce 1999 navštívili vybraní pracovníci Vězeňské služby Kanadu, kde pod záštitou ministerstva spravedlnosti Kanady a jimi vybranými specialisty absolvovali po 2-3 členných skupinách zahraniční studijní stáž. Dále to bylo Chorvatsko, kam na podzim roku 2008 odcestovali spolu s pracovníky Vězeňské služby zástupci probační a mediační služby, a následovala odborně pracovní stáž v Anglii v březnu roku 2009, které se účastnili vybraní pracovníci a zástupci Komise pro podmíněné propuštění za přítomnosti vedoucího projektu.

Pokud se nejprve zaměříme na Velkou Británii (konkrétně Anglii a Wales), zde bylo poslání parole definováno jako trest, který je možno odpykat zčásti ve vězení a

⁴¹ „Parole“ pochází z francouzského „je donn ma parole“ – doslova dávám čestné slovo. Z právního hlediska můžeme definovat parole jako provizorní podmíněné propuštění vybraného vězně po odpykání části uloženého trestu odnětí svobody. Zahrnuje v sobě dozor a zároveň nápravnou výchovu. Propuštění lze kdykoliv odvolat a nařídit pokračování ve výkonu trestu vězení v případě špatného chování ve stanovené době. ROZUM, Jan; JARKOVSKÁ, Lucie; KOTULAN, Petr. Institut dohledu u podmíněného propuštění : Závěrečná zpráva z výzkumu. [online]. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004, s. 10 [cit. 2011-04-18]. Dostupné z WWW: <www.ok.cz/iksp/docs/298.pdf>. ISBN 80-7338-026-9.

zčásti ve společnosti. Obsah licence na předčasné propuštění je zde odvislý od délky trestu a charakteru propuštění a obdrží ji každý odsouzený. Národní parolová rada (někdy překládaná jako Výbor pro podmíněné propuštění) však hraje roli pouze u vězňů odpykávajících si dlouhodobý trest (u ostatních kategorií vězňů je systém propouštění odlišný). Platí, že všichni vězni odsouzení k trestu odnětí svobody čtyř let nebo delším mají nárok na podmíněné propuštění po odpykání poloviny trestu, přičemž všechny tyto případy zvažuje v pravidelných intervalech parolová rada, a to až do doby než si odpykají 2/3 trestu.⁴² V rámci zvažování o podmíněném propuštění vypracovává parolová rada doporučení a sama rozhoduje o propuštění těch vězňů, kterým byl uložen trest odnětí svobody v délce kratší než sedm let. Pokud jde o složení parolové rady, jsou zde zastoupeni odborníci z řad soudců, státních zástupců a pracovníků Probační a Vězeňské služby, dále pak psychiatři, psychologové, nezávislí právníci a bezúhonní občané.⁴³

Druhým státem, kterým se realizátoři českého projektu nechali inspirovat, bylo Chorvatsko, kde je institut podmíněného propuštění (parole) upraven v trestním řádu a v zákoně o výkonu trestu odnětí svobody. Zákon definuje pojem parole jako propuštění vězně z výkonu trestu předtím, než je dokončen. V souladu se zněním trestního řádu může být dotyčný dosouzený k trestu odnětí svobody nebo dlouhodobému trestu odnětí svobody propuštěn po odpykání nejméně 1/3 trestu. Orgánem oprávněným rozhodnout o návrhu na podmíněné propuštění je výbor složený ze čtyř stálých členů jmenovaných ministrem spravedlnosti (jeden člen Ústředního úřadu Vězeňské správy, jeden člen Úřadu státního zastupitelství a dva soudci) a jednoho nestálého člena, kterým je soudce pro výkon trestu v místě, kde je trest odnětí svobody vykonáván.⁴⁴ Tito členové komise posuzují návrh na podmíněné propuštění, přičemž přezkoumávají především údaje a informace o odsouzeném, dále názor a návrh předložený ze strany věznice a také názor Centra sociální péče, soudu první instance a dalších odborníků, pokud to okolnosti vyžadují. Při rozhodování o podmíněném propuštění se přihlíží rovněž k osobnosti vězně, jeho předchozímu životu a dodržování zákonů, jeho chování během výkonu

⁴² Odsouzeným, kteří nejsou v tomto období parolovou radou podmíněně propuštěni, je automaticky povoleno předčasné propuštění z výkonu trestu po odpykání jeho 2/3.

⁴³ O odsouzených, kterým byl uložen trest delší než sedm let odnětí svobody, rozhoduje ministr vnitra, nicméně parolová rada k případu vždy vypracovává své doporučení. ROZUM; JARKOVSKÁ; KOTULAN, cit. 66, s. 17.

⁴⁴ ROZUM; JARKOVSKÁ; KOTULAN, cit. 66, s. 34.

trestu, sociální situaci, jakož i k očekávanému vlivu podmíněného propuštění na dotyčného vězně.⁴⁵

Parolové rady rozhodují o podmíněném propuštění odsouzeného také v Kanadě, kde je ustavena tzv. Národní komise pro podmíněné propuštění (parole). Ta má výhradní právo rozhodovat o všech formách podmíněného propuštění. Výčet možností parole, které jsou v Kanadě realizovány, je velmi různorodý a zahrnuje řádné podmíněné propuštění (možné po 1/3 trestu nebo po sedmi letech), mimořádné podmíněné propuštění (používá se v případě ohrožení duševního nebo fyzického zdraví vězně), denní podmíněné propuštění (možné u vězňů, kterým zbývá šest měsíců do vzniku nároku na řádné podmíněné propuštění), dočasný pobyt na svobodě (pobyt za stanoveným účelem), dále zákonné podmíněné propuštění (u federálních vězňů, kteří si odpykali 2/3 trestu) a konečně urychlené podmíněné propuštění (je možné u prvoodsouzených k výkonu trestu a u těch pachatelů, u nichž byla soudně stanovena podmínka pro podmíněné propuštění po odpykání poloviny trestu. S výjimkou posledně jmenované skupiny musí všichni žadatelé předstoupit před parolovou radu, která o propuštění rozhoduje.⁴⁶

Zahraniční praxe nicméně není do českých podmínek promítnuta ve stejné podobě. Zásadní rozdíl spočívá v tom, že Komise pro podmíněné propuštění v ČR nemá, na rozdíl od parolové rady v zahraničí, rozhodovací kompetenci. Komise může případ odsouzeného projednávat, avšak v souladu s trestně právními předpisy a Ústavou ČR již není oprávněna rozhodovat o podmíněném propuštění odsouzeného či o jeho ponechání ve věznici. Takové rozhodnutí je v ČR svěřeno pouze do rukou soudu. Pro potřeby rozhodnutí soudu nicméně Komise vydává své stanovisko, kde podmíněné propuštění vězně buď doporučí nebo nedoporučí. Při tvorbě stanoviska přitom vychází z projednaných písemných podkladů (zejména ze zpráv od probačního úředníka, hodnocení věznice, zpráv od asistenta oběti či informací od dalších spolupracujících pracovníků – např. sociálního pracovníka, psychologa, pedagoga, kurátora atd.), a také z provedeného parolového slyšení.⁴⁷

⁴⁵ ROZUM; JARKOVSKÁ; KOTULAN, cit. 66, s. 34.

⁴⁶ KALVODOVÁ, Věra. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí*. Vyd. 1. Brno : Masarykova univerzita, 2002. 272 s. (Spisy PrF MU v Brně. Řada teoretická ; sv. 260)

⁴⁷ MATOUŠKOVÁ, Andrea. Komise pro podmíněné propuštění. Možnosti práce s pachatelem a obětí v době rozhodování o podmíněném propuštění odsouzeného na svobodu [online], [cit. 2011-03-11]. Dostupný z WWW: <<https://www.pmscr.cz/komise-pro-podminene-propusteni/>>.

3.1.2 Základní předpoklady pro jednání před Komisí pro podmíněné propuštění

Obecně lze říci, že základním východiskem pro projednání případu před Komisí pro podmíněné propuštění je jednak vlastní angažovanost odsouzeného pachatele, a dále angažovanost zástupců z řad veřejnosti. Projekt totiž vychází z předpokladu, že osobní zapojení odsouzeného pachatele posílí jeho odpovědnost za řešení následků spáchaného trestného činu, a na druhou stranu, že zapojení veřejnosti posílí pocit sounáležitosti a snahu o ochranu komunity před další kriminalitou. Jedná se tedy o prvky tzv. restorativní justice.

To, zda odsouzený využije nabídky podílet se na projektu či nikoliv, je čistě jeho volbou, přičemž při rozhodování hrají roli následující faktory. Pozitivně na odsouzeného působí především fakt, že Komise pro podmíněné propuštění ve spolupráci s odsouzeným může shromáždit více informací o případu i jeho osobě, které mohou být důležité při posuzování žádosti o podmíněné propuštění. Ve prospěch odsouzeného jednoznačně hovoří i to, že svým rozhodnutím účastnit se projektu a tedy i spoluprací s Komisí osobně prokáže míru svého zájmu řešit situaci a projeví snahu o pozitivní změnu. To může pochopitelně kladně působit na soudce při rozhodování o jeho žádosti o podmíněné propuštění. Probační a mediační služba, která v České republice projekt realizuje, činí v této souvislosti odsouzenému pachateli nabídku účasti na projektu prostřednictvím informačního letáku (příloha č. 1), a obdobně tak činí i pro oběť, respektive pro osobu pozůstalou po oběti (příloha č. 2).

Pokud jde o konkrétní předpoklady pro zařazení případu odsouzeného vězně před Komisí pro podmíněné propuštění, musí být splněno několik podmínek. Za prvé odsouzený musí být umístěn ve věznici, kde projekt probíhá, tedy v Praze Ruzyni, Stráži pod Rálskem či v Opavě, za druhé pak musí splňovat předpoklady pro podání žádosti o podmíněné propuštění. Ve věci podání žádosti přitom musí být odsouzený sám aktivní a spolupracovat s pracovníky věznice. Zásadním předpokladem také je, že odsouzený se svým zařazením do projektu souhlasí.

I přes stanovená kritéria však stále zůstávala velká skupina potenciálních odsouzených zařaditelných do jednání před Komisí pro podmíněné propuštění, a proto s ohledem na kapacitu Komise byly podmínky rozšířeny. Předně odsouzený, jehož případ lze projednávat před Komisí, musí být pachatelem závažnějšího trestného činu,

zejména trestného činu spáchaného násilím nebo trestného činu, kterým pachatel způsobil oběti fyzické nebo psychické následky, přičemž může se jednat o úmyslné i nedbalostní trestné činy. Další nutnou podmínkou pak je, že odsouzený již odpykal ve výkonu trestu odnětí svobody ke dni zařazení do pilotního projektu minimálně jeden rok trestu. Tím se okruh případů zařaditelných do projektu značně zúžil.

Poté, co odsouzený splní vymezená kritéria, předloží se jeho případ do projednání Komise pro podmíněné propuštění, a to nejpozději v době čtyř měsíců před zákonným termínem podání žádosti o podmíněné propuštění. O zařazení případu do projektu pak rozhoduje Komise s ohledem na časové možnosti a s přihlédnutím k datu možného podmíněného propuštění odsouzeného na svobodu.⁴⁸

3.1.2 Parolové slyšení

Parolové slyšení, respektive projednávání případu odsouzeného vězně před Komisí pro podmíněné propuštění, je prováděno přímo ve věznici. Komise se skládá ze dvou pracovníků věznice, jednoho probačního úředníka a dvou zástupců veřejnosti, přičemž kromě členů Komise se parolového slyšení účastní odsouzený, popřípadě jeho podporovatel, dále vychovatel pracující ve věznici s odsouzeným a v případě zájmu o osobní účast také oběť nebo osoba pozůstalá po oběti, případně asistent oběti a další přizvané osoby. Pokud jde o osobu podporovatele, jeho role v rámci parolového slyšení spočívá v tom, že odsouzeného psychicky podporuje svou osobní přítomností, nemá však právo do jednání zasahovat a do průběhu slyšení vstupovat (vyjma svého pětiminutového prohlášení zařazeného po úvodním slově odsouzeného.

Samotné slyšení se zahajuje úvodním představením projednávaného případu, tedy shrnutím předkládaných materiálů a shromážděných informací. Poté následuje úvodní slovo odsouzeného, a je-li přítomen jeho podporovatel, také úvodní slovo podporovatele. V této fázi má odsouzený právo přednést své vlastní vyjádření ke své osobě, k situaci a také k důvodům svého rozhodnutí požádat o podmíněné propuštění. V rámci těchto prvních deseti minut parolového slyšení má odsouzený právo uvést jakékoliv informace podle svého uvážení.

⁴⁸ MATOUŠKOVÁ, cit. 66.

Po úvodním představení odsouzeného probíhá slyšení oběti, respektive osoby pozůstalé po oběti, přičemž pokud taková osoba není přítomna, představí se alespoň její písemné nebo jiné prohlášení. Oběť má možnost vyjádřit se ke svým potřebám souvisejícím s případným podmíněným propuštěním odsouzeného a má možnost vyjádřit své zájmy a případné obavy. Významným faktorem přitom je, že slyšení oběti (nebo osoby pozůstalé po oběti) může proběhnout i bez osobní přítomnosti odsouzeného či jeho podporovatele. V tomto případě je odsouzený/podporovatel následně Komisí seznámen se závěry vyplývajícími ze slyšení, popřípadě se zprávou asistenta oběti.

V další fázi projednávání případu před Komisí pro podmíněné propuštění probíhá slyšení vychovatele, který ve věznici pracoval s odsouzeným. V rámci tohoto slyšení kladou členové Komise vychovateli dotazy týkající se zpřesnění obsahu zprávy, kterou vychovatel již před parolovým slyšením písemně zpracoval. Slyšení vychovatele je přítomen i odsouzený, který však pouze naslouchá a do slyšení nijak nevstupuje. Obdobně jako slyšení vychovatele probíhá i slyšení dalších osob, které je oprávněna Komise přizvat.

Podstatnou fází parolového slyšení je slyšení odsouzeného, v rámci něhož mají členové Komise možnost položit otázky přímo odsouzenému. Tyto otázky se mohou týkat jakékoliv oblasti projednávané v souvislosti s žádostí o podmíněné propuštění. Kromě povinného zodpovídání otázek má odsouzený také právo slovně reagovat na všechny skutečnosti projednávané během slyšení oběti, vychovatele a dalších osob, ke kterým se v průběhu jejich slyšení nemohl přímo vyjádřit. Po slyšení odsouzeného a jeho vyjádření se k projednávaným skutečnostem navazuje závěrečné pětiminutové slovo odsouzeného, v rámci něhož má odsouzený možnost pronést své konečné prohlášení a shrnout tak skutečnosti projednávané v rámci slyšení.

Závěrečným slovem odsouzeného končí veřejná fáze parolového slyšení a nastává neveřejné rozhodování, které probíhá pouze za přítomnosti členů Komise. V rámci tohoto rozhodování se nejprve koná diskuse členů Komise a poté samotné hlasování, jehož výsledkem je stanovisko k možnosti podmíněného propuštění odsouzeného. Jak bylo uvedeno výše, toto stanovisko není vlastním rozhodnutím o podmíněném propuštění odsouzeného či o jeho ponechání ve věznici, nýbrž pouhým doporučením pro soudce. Rozhodnout o žádosti o podmíněném propuštění odsouzeného z výkonu trestu odnětí svobody je totiž oprávněn, jak bylo zdůrazněn výše, pouze soud.

Pokud jde o vyhlášení závěrečného stanoviska Komise, to probíhá, narozdíl od hlasování, již opět veřejně. Ústní seznámení přítomných s rozhodnutím Komise je prováděno na závěr parolového slyšení za přítomnosti osob, které se parolového slyšení účastnily. K tomuto je nutné podotknout, že přítomnost všech osob samozřejmě není vyžadována; vyhlášení stanoviska jsou tyto osoby přítomny pouze na základě svého zájmu. Rozhodnutí Komise pro podmíněné propuštění je poté písemně zpracováno a odesláno jak odsouzenému, tak i oběti, respektive osobě pozůstalé po oběti. V případě zájmu mají tyto osoby možnost se ke stanovisku vyjádřit, přičemž pokud tak učiní a své vyjádření Komisi předají, je toto vyjádření připojeno ke stanovisku jako příloha. Celý proces projednávání případu před Komisí pro podmíněné propuštění pak končí předáním stanoviska Komise řediteli věznice a současně je odesláno soudu, který o podmíněném propuštění rozhoduje.⁴⁹

Lze tedy shrnout, že tento model sice není průlomovou změnou ve věci podmíněného propouštění odsouzených vězňů v České republice, na druhou stranu však vykazuje řadu pozitivních rysů, které svědčí ve prospěch pokračování pilotního projektu a jeho možného rozšíření do dalších českých věznic. Kladně hodnotím především nutnou osobní angažovanost odsouzeného pachatele a snahu o posílení jeho odpovědnosti za řešení následků spáchaného trestného činu. V této souvislosti je namístě zmínit, že se dokonce staly takové případy, kdy si odsouzený své chování a jednání uvědomil natolik, že od podané žádosti o podmíněné propuštění upustil. Komisi pro podmíněné propuštění pak požádal o ukončení činnosti s tím, že trest odnětí svobody vykoná v celém rozsahu, neboť sám sobě nemůže důvěřovat.

Rovněž zapojení obětí trestných činů je podle mého názoru jednoznačným přínosem. Oběť či osoba pozůstalá po oběti trestného činu může v rámci projektu získat potřebné informace a odpovědi týkající se případu, popřípadě může vyjádřit své obavy, které prožívá v souvislosti s propuštěním pachatele na svobodu. Za jednoznačně pozitivní považuji také možnost oběti využít osobní asistence osoby (zaměstnance PMS), která oběť doprovází a podporuje při vyjádření se k následkům a újmám, které jí vznikly v souvislosti s trestným činem. V neposlední řadě nelze přehlédnout fakt, že se projektu účastní zástupci z řad veřejnosti, jejichž zapojení může zvýšit pocit

⁴⁹ MATOUŠKOVÁ, cit. 66.

společenské sounáležitosti a odpovědnosti za ochranu společnosti před další kriminalitou.

Je třeba také podotknout, že pro uskutečnění projektu nemuselo dojít k žádné legislativní změně; projekt stojí na dobrovolném zapojení odsouzených vězňů a jeho realizátoři se nesečkali s politickým, společenským, etickým ani jiným problémem. Projekt Komise pro podmíněné propuštění proto lze z mého pohledu označit za úspěšný.

3.2 Občanské poradní komise

Poněkud jiná je situace v případě návrhu ministra spravedlnosti J. Pospíšila na vznik občanských poradních komisí, které by měly být složeny pouze z laiků a které by měly v budoucnu rozhodovat o podmíněném propuštění vězňů namísto soudu. Tato možnost je běžná například v některých státech Spojených států amerických, nicméně v českých poměrech by to znamenalo absolutní průlom. Občanské poradní komise by měly být pětičlenné a měly by být složeny z poslanců, senátorů, členů zastupitelstev krajů či obcí, pracovníků probační a mediační služby a dále ze zástupců církve či nevládních neziskových organizací. Komise by byly zpočátku pouze poradními orgány ředitelů věznic, čímž by nahradily dosavadní poradní sbory, které jsou nyní ve všech věznicích, ale zatím příliš dobře nepracují. Podle ministrova záměru by navržené komise nejprve kontrolovaly chod věznic (fungovaly by jako orgány veřejného dohledu nad věznicemi) a jejich členové by mohli dávat doporučení na změny. Zároveň by se na ně mohli obracet vězni se svými stížnostmi. Ve druhé fázi by se komise mohly stát odvolacím orgánem proti rozhodnutím ředitele věznic a výhledově pak i posuzovat a rozhodovat o podmíněném propuštění odsouzených vězňů. Přestože návrh nepočítá s tím, že by se laikům svěřila pravomoc rozhodovat o odborných věcech jako je například propuštění z ochranného léčení, popřípadě o přeměně takového léčení na zabezpečovací detenci, jednalo by se o zásadní a v České republice nevídanou změnu. Prolomila by se totiž zásada, podle které o zásahu do lidské svobody může rozhodovat jedině soud.⁵⁰

Vzhledem k tomu, že návrh zatím nemá reálnější obrysy, není možné podrobně zhodnotit jeho konkrétní přínos. Nicméně obecně na něj lze nazírat ze dvou pohledů. Za

⁵⁰ ADAMIČKOVÁ; KÖNIGOVÁ, cit. 65.

prvé je třeba přiznat, že soudy, které v současné době o podmíněném propouštění vězňů rozhodují, mají k odsouzeným daleko a vycházejí pouze z posudků šéfů věznic. Rozhodují tak pouze na základě zprostředkovaných a často omezených informací, které vždy nejsou přesným a komplexním obrazem profilu odsouzeného. Pokud by se tedy ukázalo, že laičtí členové komise jsou schopni případ dobře posoudit, mohly by se občanské poradní komise stát přínosem v českém systému podmíněného propouštění, a to v obdobné míře jako se tak stalo v případě projektu Komise pro podmíněné propuštění popsaného výše. Posuzování případu v komisi by navíc mohlo sehrát kladnou roli v tom smyslu, že čím větší kolektiv rozhoduje, tím menší je možnost korupce.

Na druhé straně je však třeba se zamyslet nad čistě právní a formální rovinou. Faktem je, že zasahování do lidské svobody je natolik závažnou věcí, že by o ní měl (a podle českého práva také musí) rozhodovat jedině soud. Právní předpisy, které tuto zásadu stanovují jsou jednak trestněprávní (výše zmíněný § 88 trestního zákoníku) a jednak ústavněprávní. Ústava České republiky ve svém čl. 90 stanoví, že jen soud rozhoduje o vině a trestu za trestné činy. Pravomoc rozhodovat o podmíněném propouštění odsouzených za trestné činy, tedy pravomoc rozhodovat o trestu ve smyslu propuštění z výkonu trestu, tudíž náleží pouze soudu. Na základě čl. 94 Ústavy zákon sice může stanovit, ve kterých věcech a jakým způsobem se na rozhodování soudů *podílejí* vedle soudců i další občané, ovšem nemůže stanovit pravomoc občanů rozhodovat namísto soudu. Pro realizaci záměru ministerstva spravedlnosti by tedy bylo nutné změnit nejen předpisy trestního práva, ale taktéž Ústavu ČR.

V této souvislosti je nutné částečně vyvrátit druhou hypotézu stanovenou v úvodu práce, podle které jsou občanské poradní komise složené ze zástupců z řad veřejnosti s to posuzovat a rozhodovat o podmíněném propouštění odsouzených vězňů. Nepotvrzení hypotézy se vztahuje k eventualitě rozhodovat, nikoliv posuzovat možnost podmíněného propuštění laickou veřejností. Posuzování, doporučení a předkládání nezávazného stanoviska laickými zástupci je samozřejmě možné a neodporuje platné právní úpravě. Ostatně tato koncepce již třetím rokem funguje v rámci výše popsaného pilotního projektu Komise pro podmíněné propuštění vězňů.

Podle mého názoru nelze ani v budoucnu, a tedy s patřičnou změnou zákonů, připustit, aby o tak závažné věci jako je zásah do lidské svobody rozhodovali laičtí

zástupci, byť by to bylo vedeno dobrým úmyslem. V tomto ohledu považuji návrh ministerstva spravedlnosti za nekoncepční a nepropracovaný. Domnívám se, že nelze akceptovat úpravu, podle které by o umístění pachatele do vězení rozhodoval výhradně soud (zcela oprávněně), zatímco o jeho propuštění na svobodu výhradně laici bez jakékoliv asistence soudu. Navíc je otázkou, kdo by případ hodnotil po právní stránce? V současné době činí i zkušenému soudci potíže případ správně posoudit, ku příkladu z hlediska počítání lhůt. Z návrhu rovněž není jasné, kdo by sledoval chování propuštěného po dobu trvání o zkušební lhůty. V neposlední řadě je nutné podotknout, že ke změně Ústavy, která by umožnila, aby laici rozhodovali o propouštění odsouzených namísto soudců, by byl nutný souhlas třípětinové většiny všech poslanců a třípětinové většiny přítomných senátorů (článek 39 Ústavy ČR). Z výše uvedených důvodů proto neshledávám záměr ministra J. Pospíšila ani za reálný, ani za správný.

Závěr

Tato práce si kladla za cíl jednak analyzovat institut, který se v české justici vyskytuje od poloviny 19. století, tedy institut soudců z lidu, a jednak představit institut nový, v rámci něhož zástupci z řad laické veřejnosti posuzují žádosti o podmíněné propouštění odsouzených vězňů. Tematicky jsem práci rozdělila do tří hlavních kapitol, z nichž první sledovala historický vývoj vytváření institutu soudců z lidu, druhá pojednávala o současném stavu, fungování a přínosu soudních přisedících a třetí rozebírala dva zcela nové druhy účasti laiků v českém soudnictví – projekt Komise pro podmíněné propuštění vězňů a návrh na vznik občanských poradních komisí.

Soustředila jsem se přitom na to, aby nedošlo k odchýlení od tématu práce, a proto jsem uváděla pouze informace analyzující podíl laiků na rozhodování v trestním řízení. Z toho důvodu jsem nerozebírala oblasti týkající se současného rozhodování soudů o podmíněném propuštění či postupu soudů po právní moci usnesení o podmíněném propuštění. Ze stejného důvodu jsem se vyvarovala témat jako je sledování podmíněně propuštěného vězně ve zkušební době a v průběhu dohledu, stejně jako činnosti a roli Probační a mediační služby před a po rozhodnutí soudu o podmíněném propuštění. Vyhnula jsem se i otázce spolupráce PMS s Vězeňskou službou ČR, jelikož to také není předmětem rozhodovací činnosti v rámci trestního řízení. Kladla jsem si za cíl objasnit aspekty vztahující se výhradně k podílu laické veřejnosti na rozhodovací činnosti soudů.

Pro splnění vytyčených cílů jsem použila v první řadě metodu deskriptivní, jejímž prostřednictvím jsem přiblížila historický vývoj zavádění institutu soudců laiků do českého právního systému a rovněž vybrané aspekty legislativního rámce, a ve značné míře také metodu analytickou, díky níž jsem s využitím praktických poznatků dokázala a ověřila vytyčené cíle a hypotézy. V závěrečné kapitole pojednávající o nových formách účasti laiků na řízení ve věcech trestních jsem využila metodu komparativní spolu s metodou případových studií (case study) a objasnila tak systém fungování podmíněného propouštění odsouzených v Kanadě, Velké Británii a Chorvatsku, tedy zemích, kterými se Česká republika při realizaci projektu Komise pro podmíněné propuštění nechala inspirovat. Ve světle těchto případových studií jsem dospěla k závěru, že se české pojetí posuzování žádostí o podmíněné propuštění laiky

v základních ohledech liší. Zejména v tom smyslu, že na rozdíl od parolové rady v zahraničí nemá Komise pro podmíněné propuštění rozhodovací kompetenci.

K zodpovězení otázek a k dosažení představených cílů sloužilo také ověřování dvou hypotéz, které jsem si v práci stanovila. První z nich zněla: *Historické důvody pro začlenění laického prvku do soudního rozhodování byly společenským vývojem překonány a v porovnání se soudci již přísedící netvoří demokratičtější článek soudní soustavy.* Tato hypotéza byla v závěru druhé kapitoly v plné míře potvrzena. Přispělo k tomu prokázání skutečnosti, že oba důvody pro začlenění laického prvku do soudního rozhodování, tedy snaha o demokratizaci soudnictví a požadavek větší odborné mimoprávní kvalifikace soudního senátu, nejsou dnes již aktuální. V současné době je zárukou odbornosti a existence demokratického soudního systému samotná osoba soudce a není nejmenšího důvodu se domnívat, že by v současné době přísedící bez právnického vzdělání byl demokratičtější nebo odbornějším článkem soudní soustavy než soudce profesionál.

Druhá hypotéza ověřovaná v závěrečné části třetí kapitoly se týkala návrhu ministerstva spravedlnosti na vznik občanských poradních komisí a zněla: *Občanské poradní komise složené ze zástupců z řad veřejnosti jsou s to posuzovat a rozhodovat o podmíněném propouštění odsouzených vězňů.* Tato hypotéza byla částečně potvrzena a částečně vyvrácena. Potvrzení hypotézy se vztahuje k eventualitě posuzovat možnost podmíněného propuštění laickou veřejností, jelikož posuzování, doporučování a předkládání nezávazného stanoviska laickými zástupci je možné a neodporuje platné právní úpravě. Naopak možnost rozhodovat o podmíněném propuštění laickou veřejností není možné a v tomto směru hypotéza musela být vyvrácena. Zasahování do lidské svobody je natolik závažnou věcí, že o ní musí rozhodovat jedině soud, nikoliv laici. Je to dáno jak trestněprávními, tak ústavněprávními předpisy.

Pokud jde o potíže, se kterými jsem se při psaní této diplomové práce potýkala, uvedla bych jediný, a tím je nedostatek relevantních materiálů k tématu podílu laiků na rozhodování ve věcech podmíněného propouštění odsouzených, kterému jsem se věnovala v závěrečné třetí kapitole. Prakticky jediným komplexním příspěvkem pojednávajícím o pilotním projektu Komise pro podmíněné propuštění v ČR je příspěvek Andrey Matouškové publikovaný na stránkách Probační a mediační služby pod názvem *Komise pro podmíněné propuštění. Možnosti práce s pachatelem a obětí*

v době rozhodování o podmíněném propuštění odsouzeného na svobodu. Ten se také stal stěžejním zdrojem pro tuto část diplomové práce.

V souvislosti s dalším výzkumem tohoto tématu by se pozornost měla soustředit na zhodnocení činnosti a především na praktické výsledky Komise pro podmíněné propuštění a v té spojitosti na posouzení pozitivního vlivu na odsouzené a oběti. Vystává otázka, zda nerozšířit tuto praxi i na další věznice v České republice, popřípadě rozšířit činnosti Komise pro podmíněné propuštění směrem ke zvýšení jejich kompetencí a tedy oslabení vlivu soudce při rozhodování o žádostech o podmíněné propouštění. K tomu by se samozřejmě vázala nutnost změny příslušných právních předpisů.

Seznam zkratk

PMS	Probační a mediační služba
TŘ	Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů (trestní řád)
Ústava ČR	Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
ZSS	Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Použitá literatura a prameny

LITERATURA

ADAMIČKOVÁ, Naďa; KÖNIGOVÁ, Marie. O propouštění vězňů by mohly rozhodovat občanské komise. *Právo.cz* [online]. 19. 11. 2008, [cit. 2011-03-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.novinky.cz/domaci/154651-o-propousteni-veznu-by-mohly-rozhodovat-obcanske-komise.html>>.

FREMR, Robert. Nenastal čas odtajnit hlasování soudců?. *Jiné Právo* [online]. 14. leden 2010, [cit. 2011-03-06]. Dostupný z WWW: <<http://jinepravo.blogspot.com/2010/01/robert-fremr-nenastal-cas-odtajnit.html>>.

KALVODOVÁ, Věra. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí*. Vyd. 1. Brno : Masarykova univerzita, 2002. 272 s. (Spisy PrF MU v Brně. Řada teoretická ; sv. 260)

LIŠKA, Přemysl. POROTY – mýtus a skutečnost podruhé. *Policista*. 2002, 10. Dostupný také z WWW: <<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/casopisy/policista/2002/10/poroty2.html>>.

MALÝ, Karel a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 2. upravené vydání. Praha : Linde, 1999. 572 s.

MATOUŠKOVÁ, Andrea. Komise pro podmíněné propuštění. Možnosti práce s pachatelem a obětí v době rozhodování o podmíněném propuštění odsouzeného na svobodu [online], [cit. 2011-03-11]. Dostupný z WWW: <<https://www.pmscr.cz/komise-pro-podminene-propusteni/>>.

POLÁK, Pravoslav. Pseudoreforma senátního rozhodování. *Trestněprávní revue*. 2011, 3, s. 84-86.

PROUZA, Daniel; HÁJEK, Michal. Laický prvek při soudním rozhodování v trestních věcech aneb přisedící ano či ne? *Trestněprávní revue*. 2010, 9, 7, s. 201-208.

PROUZA, Daniel; SMEJKAL, Petr. Několik poznámek k personálnímu obsazení soudu v trestních věcech podle § 17 trestního řádu. *Trestněprávní revue*. 2007, 9, s. 262.

ROZUM, Jan; JARKOVSKÁ, Lucie; KOTULAN, Petr. Institut dohledu u podmíněného propuštění : Závěrečná zpráva z výzkumu. [online]. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004, s. 10 [cit. 2011-04-18]. Dostupné z WWW: <www.ok.cz/iksp/docs/298.pdf>. ISBN 80-7338-026-9.

SADÍLKOVÁ, Eva. Role přisedících u soudu je velmi důležitá. *Ihned.cz* [online]. 12. 2. 2003, [cit. 2011-02-13]. Dostupný z WWW: <[http://ihned.cz/?s1=0&m=frommail&article\[id\]=12310250](http://ihned.cz/?s1=0&m=frommail&article[id]=12310250)>.

PRAMENY

Důvodová zpráva k návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 451/1991 Sb., kterým se stanoví některé další předpoklady pro výkon některých funkcí ve státních orgánech a organizacích České a Slovenské Federativní Republiky, České republiky a Slovenské republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přisedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 7/2002 Sb., o řízení ve věcech soudců a státních zástupců, ve znění pozdějších předpisů.

Instrukce ministra spravedlnosti České republiky ze dne 22. ledna 1992 č.j. 1638/91–OOD, k řízení a organizaci práce s přisedícími okresních a krajských soudů. In *Sbírka instrukcí a sdělení Ministerstva spravedlnost*. Publikovaná pod č. 2/1992.

SLÁDEČEK, Vladimír; MIKULE, Vladimír; SYLLOVÁ, Jindřiška. *Ústava České republiky. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007. 935 s.

ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář – díl II. 5.*, doplněné a přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2005. 2846 s.

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky. In *Sbírka zákonů a nařízení*. 1993, 1, s. 1-16.

Vyhláška ministerstva spravedlnosti č. 44/1992 Sb., o náhradách za vykonávání funkce přisedícího, ve znění vyhlášky č. 313/1995 Sb. In *Sbírka zákonů a nařízení*. 1995, 83, s. 4605.

Zákon č. 232/1946 Sb., o porotních soudech. In *Sbírka zákonů a nařízení*. 1946, 102, s. 1297-1311.

Zákon č. 150/1948 Sb., Ústava Československé republiky. In *Sbírka zákonů a nařízení*. 1948, 52, s. 1081-1108.

Zákon č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví. In *Sbírka zákonů a nařízení*. 1948, 109, s. 1865-1885.

Zákon č. 64/1952 Sb., o soudech a prokuratuře . In *Sbírka zákonů a nařízení*. 1952, 35, s. 291-292.

Zákon č. 66/1952 Sb., o organizaci soudů . In *Sbírka zákonů a nařízení*. 1952, 35, s. 295-301.

Zákon č. 36/1957 Sb., o volbách soudců a soudců z lidu lidových a krajských soudů a o úpravě některých jejich poměrů. In *Sbírka zákonů a nařízení*. 1957, 20, s. 195-199.

Zákon č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky. In *Sbírka zákonů a nařízení*. 1960, 40, s. 289-309.

Zákon č. 38/1961 Sb., o místních lidových soudech. In *Sbírka zákonů a nařízení*. 1961, 16, s. 105-112.

Zákon č. 62/1961 Sb., o organizaci soudů. In *Sbírka zákonů a nařízení*. 1961, 27, s. 181-193.

Zákon č. 36/1964 Sb., o organizaci soudů a o volbách soudců. In *Sbírka zákonů a nařízení*. 1964, 17, s. 156-167.

Zákon č. 155/1969 Sb., kterým se mění a doplňuje hlava osmá Ústavy. In *Sbírka zákonů a nařízení*. 1969, 48, s. 511-513.

Zákon č. 19/1970 Sb., o organizaci soudů a o volbách soudců. In *Sbírka zákonů a nařízení*. 1970, 5, s. 45-57.

Zákon č. 335/1991 Sb., o soudech a soudcích. In *Sbírka zákonů a nařízení*. 1991, 65, s. 1538-1551.

Zákon č. 436/1991 Sb., o některých opatřeních v soudnictví, o volbách přísedících, jejich zproštění a odvolání z funkce a o státní správě soudů České republiky. In *Sbírka zákonů a nařízení*. 1991, 83, s. 2026-2031.

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů (trestní řád). In: *Sbírka zákonů a nařízení*. 1961, 66, 141, s. 513-576.

Zákon č. 451/1991 Sb., kterým se stanoví některé další předpoklady pro výkon některých funkcí ve státních orgánech a organizacích České a Slovenské Federativní Republiky, České republiky a Slovenské republiky. In *Sbírka zákonů a nařízení*. 1991, 86, s. 2106-2110.

Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů. In *Sbírka zákonů a nařízení*. 2002, 4, s. 162-215.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. In *Sbírka zákonů a nařízení*. 2009, 11, 40, s. 353-464.

Zpráva ekonomického odboru Ministerstva spravedlnosti ze dne 6. 11. 2008, č. j. 337/2007-EO-SP/8.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Nabídka projektu učiněná odsouzeným pachatelům

Příloha č. 2: Nabídka projektu učiněná oběti/osobě pozůstalé po oběti

Příloha č. 1: Nabídka projektu učiněná odsouzeným pachatelům

NABÍDKA ÚČASTI V PROJEKTU PRO ODSOUZENÉ
KOMISE PRO PODMÍNĚNÉ PROPUŠTĚNÍ

PMS PRÁVNÍ A MEDIÁČNÍ SLUŽBA
ČESKÉ REPUBLIKY

1. Ve spolupráci s Vámi může Komise pro podmíněné propuštění shromáždit více informací k Vaší osobě a k Vašemu případu. Tyto údaje mohou být pro soud důležité při posouzení Vaší žádosti o podmíněné propuštění.
2. Svým rozhodnutím účastnit se tohoto projektu a svou spoluprací s Komisí pro podmíněné propuštění můžete osobně prokázat míru svého zájmu řešit situaci, ve které se nacházíte.
3. Nacházíte-li se v situaci, která může být při posuzování žádosti o Vaše podmíněné propuštění hodnocena jako riziková, můžete svou spoluprací na řešení této situace prokázat svůj zájem o pozitivní změnu.

Kontakt:

Příloha č. 2: Nabídka projektu učiněná oběti/osobě pozůstalé po oběti

**NABÍDKA ÚČASTI V PROJEKTU
PRO OBĚTI
KOMISE PRO PODMÍNĚNÉ PROPUŠTĚNÍ**

  PMS PROBAČNÍ
& MEDIÁČNÍ SLUŽBA
ČESKÉ REPUBLIKY

1. Svým zapojením do projektu můžete získat potřebné informace a odpovědi na Vaše otázky, které si kladete v souvislosti s možností podmíněného propuštění pachatele.
2. Budete-li mít zájem, můžete Komisi pro podmíněné propuštění přednést své potřeby i obavy, které případně prožíváte v souvislosti s propuštěním pachatele na svobodu.
3. Po dobu Vašeho zapojení do projektu můžete využít osobní asistenci osoby*, která Vás bude doprovázet a podporovat při Vašem vyjádření se k následkům a újmám, které Vám vznikly v souvislosti se spáchaným trestným činem.

* Tato osoba je zaměstnancem Probační a mediální služby ČR

Kontakt:

ABSTRAKT

Podíl laického prvku na rozhodování v trestním řízení

Klíčová slova: laický prvek, Komise pro podmíněné propuštění (parole), ministerstvo spravedlnosti, probační a mediační služba, přísedící, soudci z lidu, trestní řízení

Tato práce zkoumá problematiku existence laického prvku a jeho účasti na rozhodování ve věcech trestního řízení. Cílem práce je představit a analyzovat jednak institut, který se v české justici vyskytuje již od poloviny 19. století, tedy tzv. soudci z lidu, a jednak institut nový, v rámci něhož laičtí zástupci posuzují žádosti o podmíněné propouštění odsouzených vězňů. Pozornost se soustředí také na záměr ministerstva spravedlnosti na zavedení občanských poradních komisí, jež by měly v budoucnu samy rozhodovat o podmíněném propouštění vězňů.

Tematicky je práce rozdělena do tří kapitol. První kapitola poskytuje historický výklad o vzniku institutu soudců z lidu, přičemž pozornost je věnována zejména důvodům, které tehdejší zákonodárce vedly k ukotvení tohoto civilního prvku. Druhá kapitola pak pojednává o současném stavu, fungování a přínosu přísedících. Důraz je kladen na legislativní úpravu účasti laiků na rozhodování v trestním řízení a poté na opodstatněnost a důležitost jejich podílu na výkonu moci soudní v trestních věcech. Třetí kapitola již patří dvěma novým formám účasti laiků na rozhodování v trestním řízení. Nejdříve je představen pilotní projekt Komise pro podmíněné propuštění vězňů a poté průlomový návrh ministerstva spravedlnosti na vznik občanských poradních komisí, které by měly namísto soudců rozhodovat o podmíněném propouštění odsouzených vězňů.

ABSTRACT

The Share of the Civil Element in the Criminal Decision-Making Procedure

Key words: civil element, Commission for Conditional Release (parole), Ministry of Justice, probation and mediation service, assessors, associate judges, criminal proceedings

This paper examines the share of the civil element in the criminal decision-making procedure. The aim is to introduce and analyze the institute that has been introduced in the Czech judiciary in the mid-19th-century – the associate judge, as well as the new institute, under which civil representatives can assess applications for release on probation. It further focuses on the Ministry of Justice's intention to introduce the Parole Board, which could single handedly decide about probation in the future.

The paper is divided into three chapters. The first chapter offers a historical exposé of the institute of the associate judge, devoting particular attention to the reasons which led the legislative authority to implement this civil element. The second chapter discusses the current status quo, the system, and the benefits of associate judges. Accent is placed on the legislative enactment of the share of the civil element in the criminal decision-making procedure and then on the merits and importance of their judicial participation in criminal matters. The third chapter is fully dedicated to the two new forms of the share of the civil element in the criminal decision-making procedure. Firstly, the pilot study of civil committees for probation, and secondly the Ministry of Justice's new proposal, are introduced. The new proposal foresees the establishment of a Czech Parole Board, which could decide about probation instead of judges in the future.